

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

INSTYTUT DYDAKTYKI WOJSKOWEJ

ASG WP wewn. 4229/89

Egz. Nr ~~82~~

Marek KUCHARSKI
FORMY ORGANIZACYJNE
SZKOLENIA WOJSKOWEGO
W ODDZIALE

SKRYPT

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

S/1100

05-001406-004-0

12898

WARSZAWA

1989

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

INSTYTUT DYDAKTYKI WOJSKOWEJ

ASG WP wewn. 4229/89

Egz. Nr. ~~82~~.....

Marek KUCHARSKI

FORMY ORGANIZACYJNE SZKOLENIA WOJSKOWEGO W ODDZIALE

SKRYPT

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

S/1100

05-001406-004-0

12898

WARSZAWA

1989

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

INSTYTUT DYDAKTYKI WOJSKOWEJ

ASC WP wewn. 4229/89

Egz. nr ... 82

Marek KUCHARSKI

FORMY ORGANIZACYJNE SZKOLENIA WOJSKOWEGO
W ODDZIALE

Skrypt

S/1100

WARSZAWA

1989 r.

SPIS TREŚCI

	Strona
WPROWADZENIE	3
1. ISTOTA FORMY SZKOLENIA WOJSKOWEGO	6
1.1. Forma a metoda szkolenia	6
1.2. Klasyfikacja form	8
2. FORMY SZKOLENIA KADRY ZAWODOWEJ	11
2.1. Formy proste	15
2.2. Formy złożone	20
2.2.1. Formy praktycznego szkolenia w wojskach lotniczych ..	28
3. FORMY SZKOLENIA PODODZIAŁÓW	33
3.1. Formy szkolenia w warunkach garnizonowych	33
3.2. Formy szkolenia w warunkach poligonowych	47
3.2.1. Formy szkolenia stosowane w Centralnym Ośrodku Zur- banizowanym	49
ZAKOŃCZENIE	51
BIBLIOGRAFIA	53
Załączniki	
Nr 1 - Formy organizacyjne szkolenia kadry na szczeblu oddziału	54
Nr 2 - Formy organizacyjne szkolenia pododdziału	55

WPROWADZENIE

Wymagania współczesnego pola walki, uwarunkowane ciągłym rozwojem techniki bojowej i nauki wojennej, wywierają zasadniczy wpływ na istotę przygotowania sztabów i wojsk do prowadzenia działań bojowych. Znajduje to odbicie w każdej dziedzinie działalności szkoleniowej, zwłaszcza w ciągłym doskonaleniu umiejętności dowodzenia wojskami i udoskonalaniu organizacyjnej strony szkolenia wojsk.

Odpowiedzialność za wzorowe szkolenie oddziałów i pododdziałów ponoszą zarówno bezpośredni dowódcy, jak i ich przełożeni. Znaczną część tej odpowiedzialności ponoszą również szefowie reprezentujący rodzaje wojsk i służb - z tytułu fachowego nadzoru.

Warunkiem utrzymania wymaganego poziomu sprawności bojowej wojsk jest aktywna postawa w szkoleniu całej kadry zawodowej, podoficerów i żołnierzy zasadniczej służby wojskowej. Spełnienie wymogu przydatności każdego specjalisty do organizowania i prowadzenia szkolenia powinno stanowić główne kryterium do samoceny.

Moralny obowiązek przygotowania kadry dowódczej do pracy dydaktycznej w jednostce spoczywa na kadrze dydaktyczno-naukowej szkół i akademii wojskowych. Zadaniem tych pierwszych jest nauczenie przyszłych oficerów i chorążych "abecadła" dydaktycznego, natomiast zadaniem akademii, doskonalenie w swobodnym poruszaniu się w problematyce teorii szkolenia i wychowania. Obowiązkiem jednostki wojskowej jest umiejętne powiązanie ich wiedzy z praktyką. Zakres zadań realizowanych przez kadrę zawodową w szkoleniu wojsk jest znacznie zróżnicowany i obejmuje: osobiste prowadzenie zajęć i ćwiczeń /dowódcy pododdziałów/, udzielanie instruktaży /przełożeni i szefowie rodzajów wojsk/, sprawowanie dowódczego i fachowego nadzoru /dowództwo i kadra sztabów/, prowadzenie sprawdzianów i egzaminów /wszyscy z wyjątkiem kontrolowanych/, organizowanie okresowej działalności metodyczno-szkoleniowej.

Problem właściwego przygotowania kadr dowódczo-sztabowych ma więc istotne znaczenie, szczególnie pod względem umiejętnego organizowania i realizowania procesu szkolenia.

W celu wypracowania lepszych i bardziej efektywnych metod i form szkolenia i wychowania oficerowie Instytutu Dydaktyki Wojskowej prowadzą badania procesu szkolenia. Przykładem mogą być opracowania oficerów Zakładu Metodyki dotyczące metodyki ćwiczeń taktycznych. Szereg opracowań ma na swoim koncie Zakład Teorii Szkolenia i Wychowania, są to opracowania dotyczące realizacji szkolenia w oddziale, zasad i metod wychowania czy bazy szkoleniowej. Prezentowany skrypt jest kontynuacją tych prac, stanowi próbę wypełnienia luki jaką jest brak opracowania poświęconego wykorzystaniu form organizacyjnych w procesie szkolenia kadry i pododdziałów. Zawiera szczegółowy podział form wraz z ich charakterystyką. Podział dotyczy form organizacyjnych jakie są najczęściej stosowane w szkoleniu doskonalącym kadry oddziału, jak i pojedynczych żołnierzy czy pododdziałów. W istniejącej literaturze wojskowej można spotkać między innymi podział form wg prof. Zakrzewskiego^{1/}. Podział ten jednak nie jest adekwatny w stosunku do form stosowanych w praktyce szkoleniowej na szczeblu oddziału. Opracowany został z myślą o wyższym szkolnictwie wojskowym i znaczna część występujących tam form nie ma praktycznego zastosowania na szczeblu oddziału np.: manewry, praktyki, podróże polowe itp.

Godne uwagi czytelnika sądzę, będą prezentowane załączniki dotyczące zastosowania szerokiej gamy form w szkoleniu zarówno kadry jak i pododdziałów. Przedstawione formy zostały przypisane poszczególnym działom szkoleniowym realizowanym na szczeblu oddziału. Mogą one

^{1/} J. Zakrzewski "Wybrane zagadnienia dydaktyki wojskowej. Wyd. ASG WP, Warszawa 1974.

budzić pewien niedosyt czy polemikę. Przedstawiona problematyka stanowić ma materiał wyjściowy do zajęć seminaryjnych realizowanych ze słuchaczami I kursu, czy też słuchaczami pozostałych kursów ASG WP i Zaocznego Podyplomowego Studium Pedagogiki Wojskowej, którzy jak wcześniej wspomniałem są odpowiedzialni moralnie za przygotowanie przyszłych kadr do działalności dydaktyczno-wychowawczej w jednostkach.

1. ISTOTA FORMY SZKOLENIA WOJSKOWEGO

System szkolenia wojskowego, z uwagi na konieczność realizacji specyficznych zadań i celów dydaktycznych, charakteryzuje się swoistym zbiorem metod i form organizacyjnych szkolenia oraz odpowiadającym jemu materialnym środowiskiem dydaktycznym. O specyfice tego zbioru decydują potrzeby bojowego i taktyczno-operacyjnego przygotowania żołnierzy sztabów i wojsk. W praktyce szkoleniowej wojsk ukształtowały się dwa odmienne poglądy dotyczące prezentowanych zbiorów. Pierwszy z nich, obowiązujący w szkolnictwie wojskowym, przyjmuje za podstawę do rozważań istnienie dwóch odrębnych choć równorzędnych zbiorów dydaktycznych, mianowicie "metod" i "form" szkolenia. W ramach drugiego zbioru, który ukształtował się w wojskach traktuje się je jednoznacznie, albo też przez formy szkolenia rozumie się ich dobór w zależności od rodzaju szkolenia /teoretyczne, praktyczne/. Taka dowolność interpretacji form i metod, prowadzi do nieporozumień i utrudnia działalność dydaktyczną.

1.1. Forma a metoda szkolenia

Dydaktyka ogólna, a za nią i wojskowa^{1/}, określa formę jako wyraz zewnętrznej, organizacyjnej strony szkolenia. Ścisłej - forma określa warunki nauczania, jego miejsce i czas /pory.doby/, cel działania dydaktycznego, szczeblowość itp. oraz wyjaśnia dla kogo, w jakim układzie i w jakim celu organizuje się poszczególne przedsięwzięcia szkoleniowe.

Śład też dla określenia formy zajęć np. taktycznych stosuje się takie pojęcia i towarzyszące im przymiotniki, jak: musztra bojowa - bez i ze sprzętem, w dzień lub w nocy, ćwiczenia dowódczo-sztabowe - w terenie, na mapach, ze środkami łączności, jedno lub dwuszczeblowe itp., ćwicze-

1/ Problematykę tą poruszają między innymi Cz.Kupisiewicz "Niepowodzenia dydaktyczne", Warszawa 1969r., J.Bogusz "Dydaktyka wojskowa", MON, Warszawa 1983r., J.Zakrzewski "Wybrane zagadnienia dydaktyki wojskowej", wyd. ASC WP, Warszawa 1974r.

-nia taktyczne - z wojskami, pokazowe, sprawdzające itp., zajęcia grupowe - w terenie, przy stole plastycznym czy piaskownicy /z dowódcami plutonów, kompanii itp./.

Za metodę szkolenia^{1/} uważa się taki sposób działania, czy też drogę postępowania szkolącego ze szkolonymi /dowódcy z żołnierzami/, która systematycznie stosowana umożliwia szkolonym opanowanie niezbędnej wiedzy lub nabywanie umiejętności praktycznych. W szkolnictwie wojskowym ma zapewnić również rozwijanie zdolności i zainteresowań oraz uczyć sprawnego działania dydaktycznego. Każda metoda odpowiada na pytanie - jak uczyć? To znaczy - jak dobrać środki i czynności, aby osiągnąć zamierzone wyniki. Zgodnie z tym, w stosunku do żołnierzy o różnym poziomie umysłowym dobiera się, między innymi, różne metody nauczania, albo organizuje odrębne grupy szkoleniowe. Świadomy dobór odpowiednich metod jest pochodną organizacyjnej strony szkolenia. Stąd wniosek, że dopiero w ramach danej formy organizacyjnej stosuje się odpowiednie metody szkolenia

W niektórych formach ma zastosowanie tylko jedna metoda, np. zajęcia praktyczne mogą przebiegać w ten sposób, że w czasie trwania zajęć /lekcji/ jego uczestnicy wykonują tylko czynności praktyczne np. zajęcia na autodromie, strzelnicy, czyli jest to metoda działania praktycznego. Bywa też, że przedsięwzięcia dydaktyczne zaliczane są jednocześnie do form jak i metod szkolenia np. wykład. Mówiąc o wykładzie jako formie nauczania mamy na myśli jego stronę organizacyjną, z której wynika: czas jego trwania, miejsce przeprowadzenia, ogólna struktura zajęć /wstęp, część zasadnicza, zakończenie/, stopień aktywności szkolonych itd. Natomiast wykład jako metoda oznacza sposób przekazywania wiedzy, polegający na ustnym przedstawieniu i wyjaśnieniu odpowiednio

1. Problematykę dotyczącą metod szkolenia w sposób szczegółowy omawia pik Żegnałek w skrypcie "Aktywizujące metody szkolenia", sygn. S/330.

uporządkowanych, usystematyzowanych wiadomości przez wykładową. Jeśli więc wykład w sensie przekazu wiedzy wypełnia całą jednostkę metodyczną /lekcję/, to jest on w tym przypadku zarówno metodą, jak i formą nauczania.

Podobnie w przypadku ćwiczeń. W sensie formy pojmuje się je jako organizację i przebieg tego rodzaju zajęcia, natomiast ćwiczenie w sensie metody oznacza wielokrotne wykonywanie określonych czynności o charakterze umysłowym lub praktycznym w celu nabycia wprawy i osiągnięcia sprawności w ich wykonaniu. Jeżeli więc całe zajęcie polega na ćwiczeniu w wyżej wymienionym znaczeniu, to wówczas mamy do czynienia z ćwiczeniem jako formą i metodą szkolenia równocześnie. Praktyka wskazuje jednak, że w czasie ćwiczeń rozumianych jako forma stosowana jest nie tylko jedna metoda sprwadzająca się do powtarzania określonych czynności /metoda ćwiczenia/, ale mogą być jeszcze wykorzystywane uzupełniające takie metody, jak: pokaz, objaśnienia, dyskusja itp.

1.2. Klasyfikacja form

W szkoleniu wojskowym występują różne formy organizacyjne zajęć programowych. W praktyce szkoleniowej wojsk ukształtowało się z tego też powodu wiele poglądów na klasyfikację form^{1/} i metod szkolenia^{2/}, praktycznie jest tyle poglądów, ile jest szkół zajmujących się badaniami procesów szkoleniowo-wychowawczych. W wojsku, każdy dowódca, wykładowca i instruktor posługuje się całą gamą form i metod szkolenia w zależności od rozległości swojej wiedzy, doświadczenia i predyspozycji dydaktycznych. Istota problemu polega na tym, aby stosowane formy

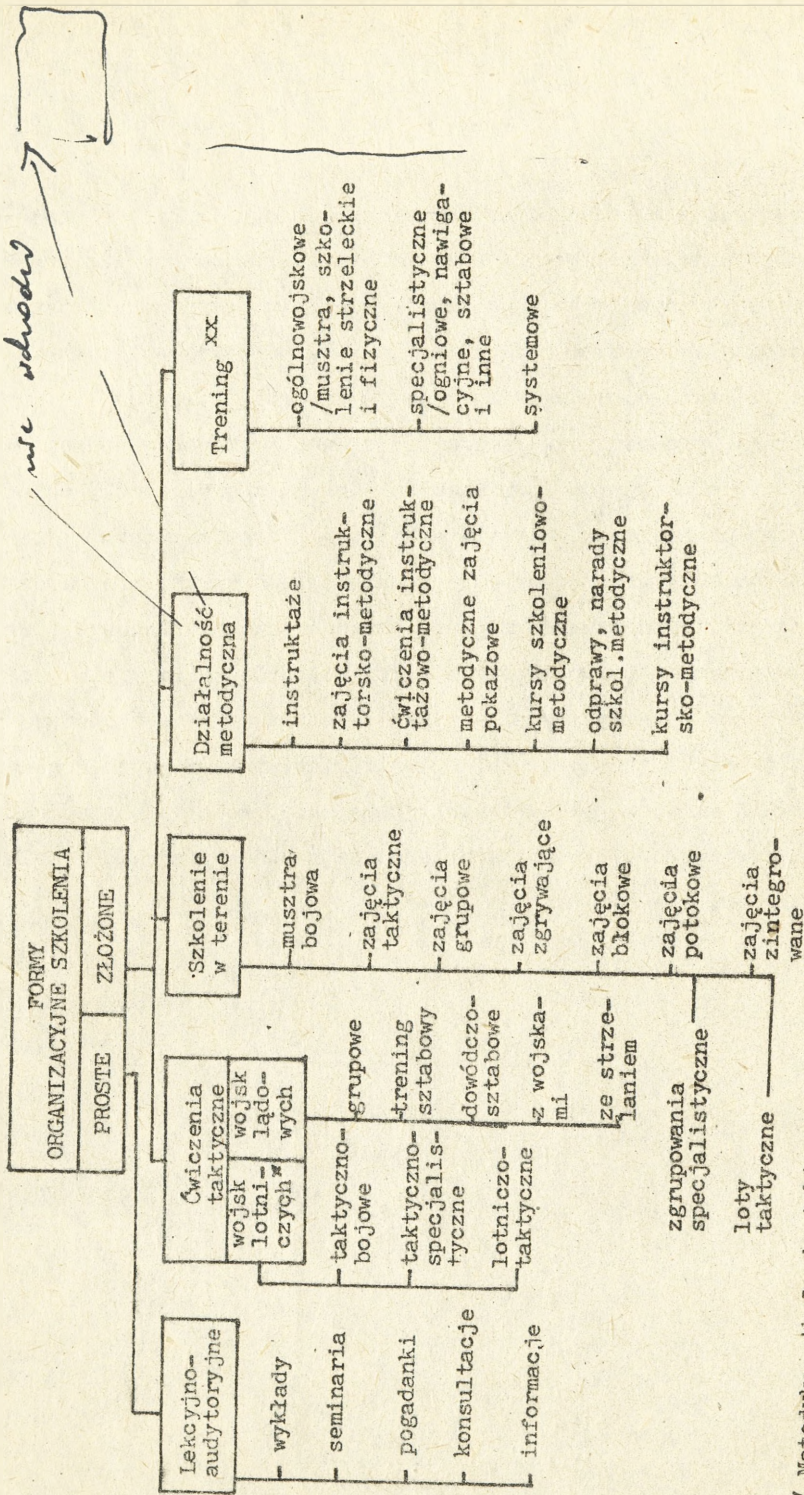
1/ Szczegółowa klasyfikacja form wykorzystywanych w szkolnictwie wojskowym została przedstawiona w podręczniku J. Zakrzewskiego "Wybrane zagadnienia z dydaktyki wojskowej", ASG WP, Warszawa 1974.

2/ Stosunkowo obszerny przegląd różnych klasyfikacji metod nauczania jest przedstawiony w pracy J. Bogusza "Metody aktywizujące studentów w procesie dydaktycznym szkoły wyższej", PWN Warszawa 1978, rozdz. II, oraz skrypcie płk. Żegnałka "Aktywizujące metody szkolenia" ASG WP, Warszawa 1983.

i metody zgodne z zasadami dydaktycznego działania były dostosowane do poziomu intelektualnego i przygotowania zawodowego szkolonych.

W prezentowanym skrypcie klasyfikacja form dokonana została w oparciu o podział na proste i złożone. Do form prostych zaliczane są przedsięwzięcia szkoleniowe o jednorodnej w zasadzie tematyce i strukturze metodycznej, prowadzone w ramach zajęć dydaktycznych w jednakowych warunkach organizacyjnych /pomieszczeniach np. w gabinetach, salach wykładowych, pracowniach, warsztatach itp./. Natomiast termin "forma złożona" oznacza przedsięwzięcia szkoleniowe o strukturze bardziej złożonej tzn. różnorodność miejsca, środowiska materialnego, warunków organizacyjnych itp. Do typowych form złożonych zalicza się wszystkie rodzaje ćwiczeń taktycznych, a w szkolnictwie wojskowym obozy szkoleniowe i praktyki podchorążych. Układ form organizacyjnych z podziałem na proste i złożone, przedstawia schemat 1. Przedstawiony podział dotyczy form wykorzystywanych przede wszystkim w procesie szkolenia pododdziałów.

Układ form organizacyjnych szkolenia wojskowego w oddziale

x/ Metodyka szkolenia taktycznego w wojskach lotniczych, Poznań 1982, s. 17

xx/ Podziału dokonano w oparciu o wydawnictwo GZSB WP "Zasady organizowania i prowadzenia działalności metodyczno-szkoleniowej w Siłach Zbrojnych PRL", Wyd. MON, W-wa 1989r.

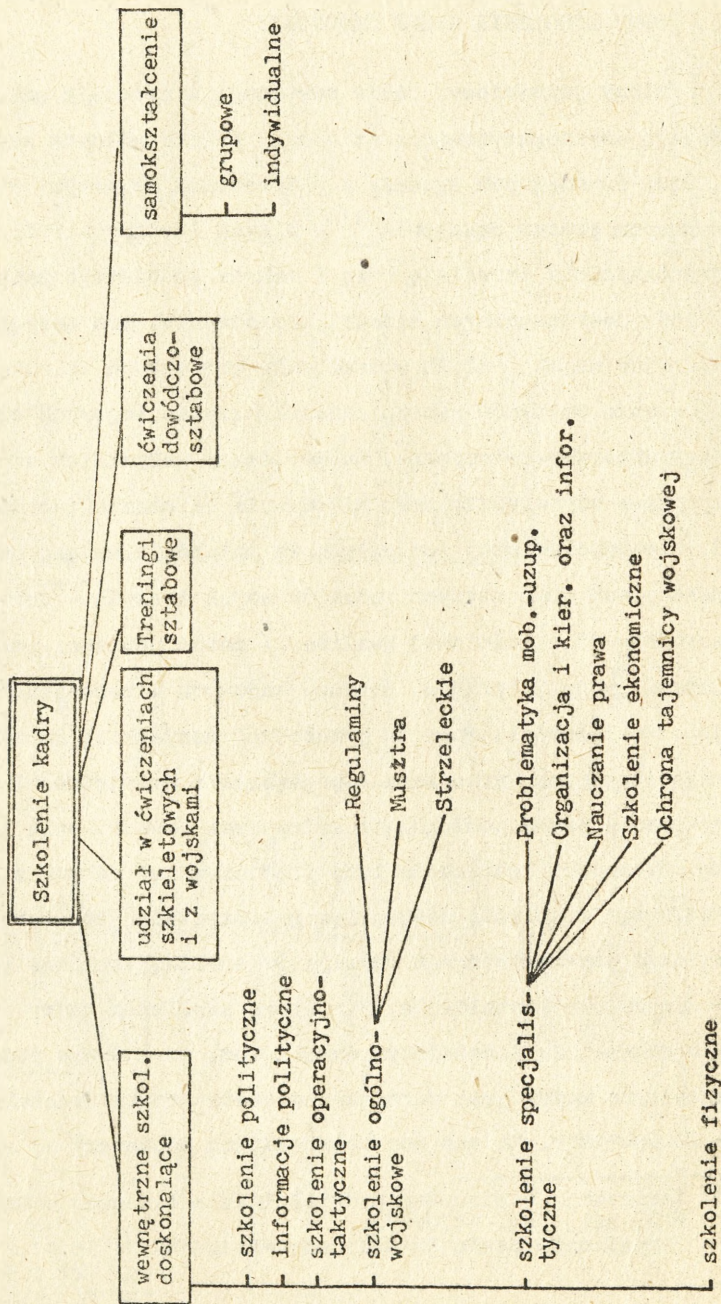
2. FORMY SZKOLENIA KADRY ZAWODOWEJ

Zmiany jakościowe, jakie następują w procesie szkolenia wojsk, wymagają usystematyzowania działania poszczególnych szczebli dowodzenia i osób funkcyjnych zgodnie z ustaleniami zawartymi w dokumentach normujących proces szkolenia ^{1/} w Siłach Zbrojnych PRL. Dokumenty te jednoznacznie określają rolę i zakres osobistego zaangażowania się dowódców poszczególnych szczebli dowodzenia, ich zastępców oraz szefów rodzajów wojsk i służb w szkoleniu podległych im sztabów i wojsk, zgrywania systemów zabezpieczenia działań bojowych oraz działalność instruktorsko-metodyczną. Na dowódcach wszystkich szczebli dowodzenia spoczywa odpowiedzialność kierowania całokształtem działalności metodyczno-szkoleniowej podległych im sztabów i wojsk, natomiast na ich zastępcach oraz szefach rodzajów wojsk i służb - obowiązek stwarzania warunków do całościowej realizacji zadań poprzez: przygotowanie kadry sztabu, wojsk, sprzętu, środków bojowych i zabezpieczenia w zakresie ich działalności. Ponadto przełożeni wszystkich szczebli dowodzenia mają obowiązek wyrabiania i pogłębiania umiejętności organizowania szkolenia przez podległą im kadre oraz doskonalenia jej umiejętności metodycznych. Realizacja tych przedsięwzięć odbywa się w ramach wewnętrznego szkolenia doskonalącego wszystkich żołnierzy zawodowych, a także poprzez różnego rodzaju ćwiczenia, treningi sztabowe oraz w drodze samokształcenia. Strukturę szkolenia kadry oddziału przedstawia schemat 2. Zasadniczym dokumentem, na którego podstawie planuje się szkolenie kadry jest zarządzenie szefa Sztabu Generalnego WP Pf-11 z 20-10-1987r. Ma ono moc obowiązującą począwszy od szczebla oddziału

1/ Instrukcja o planowaniu działalności bieżącej w Siłach Zbrojnych PRL, Szt. Gen. 1120/83.
Zarządzenie Szefa Sztabu Generalnego WP nr Pf 11 z 20-10-1987r.
nr 021 z 5-11-1974r.
nr Pf 34 z 5-09-1985r.
Rozkazy MON nr 11 z 24.08-77r., nr 05 z 12-05-1986r.

STRUKTURA SZKOLENIA KADRY ODDZIAŁU

Schemat 2

/równorzędnego/ do instytucji centralnej włącznie. Planowanie wewnętrznego szkolenia doskonalącego powinna cechować konkretność i szczególność. Dotyczy to przede wszystkim tematyki oraz doboru odpowiednich form szkoleniowych. Zakres i tematykę szkolenia teoretycznego należy ściśle dostosować do potrzeb praktycznego przygotowania kadry sztabów i pododdziałów do wykonywania zadań odpowiadających danemu rodzajowi wojsk.

W szkoleniu doskonalącym oficerów sztabu istotną rolę odgrywają teoretyczne formy szkolenia gdyż służą one:

- wprowadzeniu w zasadniczą problematykę szkolenia operacyjno-taktycznego w danym roku szkoleniowym;
- zapoznaniu ze zmianami w zakresie organizacji, prowadzenia działań bojowych i wykorzystania nowej techniki;
- sprawdzeniu wyników samodzielnej pracy nad zleconą do przestudiowania literaturą oraz poszerzenia i pogłębienia opanowanej wiedzy, a także wymiany poglądów na określony temat.

Stąd też, w wewnętrznym szkoleniu doskonalącym stosowane są najczęściej zajęcia w formie seminarium, dyskusji, instruktaży. Natomiast w wojskach lotniczych wymagania dotyczące opanowania wiedzy teoretycznej z taktyki, armii oboych i rozpoznania przez personel latający prowadzone jest w ramach szkolenia naziemnego. Szkolenie praktyczne prowadzone jest zgodnie z planem szkolenia personelu latającego w ramach lotów taktycznych, ćwiczeń taktyczno-bojowych i lotniczo-taktycznych. Podstawowymi formami szkolenia teoretycznego pilotów są:

- konsultacje;
- zajęcia seminaryjne;
- zajęcia praktyczne /rozwiązywanie epizodów taktycznych/.

Wykłady w tej grupie personelu, a także w szkoleniu doskonalącym sztabów stosowane są sporadycznie/ w celu wprowadzenia w nowe zagadnienia/. Szkolenie teoretyczne prowadzone z kadrą personelu naziemnego

/bataliony łączności i ubezpieczenia lotów, bataliony radiotechniczne, bataliony zaopatrzenia i służby inżynieryjno-lotniczej/, prowadzone jest w ramach takich form jak: wykład, seminarium, konsultacja i informacje sztabowe. Szczegółowy podział form prostych, teoretycznych i złożonych /praktycznych/ stosowanych w szkoleniu kadry oddziału przedstawia załącznik 1.

2.1. Formy proste

W ramach wewnętrznego szkolenia doskonalącego kadra oddziału wzbogaca i utrwała wiedzę teoretyczną z zakresu organizacji i prowadzenia współczesnych działań bojowych, a także opanowuje umiejętności zastosowania tej wiedzy do rozwiązywania problemów pola walki.

W procesie wewnętrznego szkolenia doskonalącego istotną rolę spełniają formy proste: wykłady, seminaria, informacje

Wykład jest ważną, niemniej sporadycznie stosowaną na szczeblu oddziału formą w ramach której szkolący zapoznaje szkolonych z problematyką taktyczno-operacyjną stanowiącą przedmiot nauczania w oddziałach /równorzędnych/ wojskowych. W zależności od przeznaczenia oraz ujęcia treści rozróżnia się wykład wprowadzający, systematyzujący, uogólniający, informacyjny, problemowy. W procesie szkolenia realizowanym na szczeblu oddziału najczęściej stosuje się wykłady wprowadzające i informacyjne. Podstawową cechą wykładu jest to, że szkolący jest w stanie podać treść danego tematu dużej liczbie szkolonych w stosunkowo krótkim czasie. Ponadto w czasie wykładu jest łatwiej, niż w jakiegokolwiek innej formie szkolenia, przedstawić naukowe metody poznania taktyki i sztuki operacyjnej. Każdy wykład powinien zawierać treść bardziej aktualną od treści znajdującej się w dostępnych materiałach szkoleniowych. Wykład obejmuje wstęp, część zasadniczą i zakończenie. Treść wykładu poszczególnych jego części, znaczenia i ważności, a sformułowane uogólnienia i wnioski muszą mieć uzasadnienia w poszczególnych zagadnieniach wykładu.

Wykłady powinny dostarczać kadrze aktualnych wiadomości potrzebnych do wykonywania w czasie pokoju jak i wojny obowiązków funkcyjnych na danym szczeblu dowodzenia. Dlatego formułując temat wykładu należy uwzględnić specyficzne cechy szkolenia kadry pododdziałów i sztabów. Trzeba brać pod uwagę przede wszystkim:

- posiadane przez oficerów określone wiadomości z taktyki uzyskane w uczelniach wojskowych oraz na różnego rodzaju kursach doskonalących;
- ograniczoną liczbę godzin wydzielonych na prowadzenie wykładów w ramach wewnętrznego szkolenia kadry.

Celem wykładów nie może być wszechstronne i szczegółowe zapoznanie wszystkich szkolonych z problemami taktyki, lecz pogłębienie ich wiadomości i zapoznanie z nowymi poglądami na określone zagadnienia organizacji i prowadzenia działań bojowych. Stąd też na omówienie wybranego problemu, na przykład forsowania szerokiej przeszkody wodnej, nie można przeznaczyć wielu wykładów /ogólnego i poświęconych wszystkim lub zasadniczym rodzajom wojsk i służb/. Problem ten np. powinien być przedstawiony w jednym dwugodzinnym wykładzie obejmującym zarówno ogólne zasady jak i działania rodzajów wojsk i służb podczas forsowania przeszkody wodnej. Zresztą jednogodzinny wykład na temat "Inżynieryjne zabezpieczenie forsowania przeszkody wodnej" będzie zbyt ogólny dla oficerów wojsk inżynieryjnych, a jednocześnie zbyt szczegółowy dla pozostałych oficerów danego dowództwa. Zatem treść wykładu wygłoszonego w ramach wewnętrznego szkolenia doskonalącego powinna dotyczyć w niezbędnym zakresie wszystkich lub przynajmniej większości szkolonych, a specjalistyczne zagadnienie forsowania przeszkody wodnej należy omawiać i przedyskutować u zainteresowanych tym problemem komórkach podczas szkolenia zespołowego. Dlatego w przygotowaniu wykładu powinni brać udział oficerowie pionu operacyjnego oraz rodzajów wojsk i służb. Zadanie tych ostatnich będzie polegało na opracowaniu, w oparciu o część ogólnowojskową, fragmentów dotyczących udziału danego rodzaju wojsk lub służby w zabezpieczeniu forsowania.

Przygotowując wykład należy skupić uwagę, aby jego treść odpowiadała tematowi oraz aby uwzględniono w nim najnowsze poglądy na omówione zagadnienia. Niezbędne jest zatem korzystanie z danych zawartych w regu-

laminach, artykułach tajnych i jawnych, publikowanych w wojskowych czasopiśmie fachowych, wystąpieniach na odprawach szkoleniowych, omówieniach ćwiczeń, treningach sztabowych itp.

Oprócz należytego opracowania wykładu pod względem merytorycznym niezwykle ważne są również jego jasność i zwięzłość oraz komunikatywne wygłoszenie. Teoretyczne twierdzenia powinny być właściwie uargumentowane, zilustrowane przykładami, schematami, przezroczami itp.

W szkoleniu kadry istotną rolę odgrywają również wykłady wprowadzające, poświęcone najważniejszym problemom taktyki, a głoszone przez dowódcę i jego zastępców. Podnoszą one nie tylko rangę wewnętrznego doskonalenia kadry, ale również mogą być przykładem, jeśli chodzi o sposób jego przygotowania i prowadzenia.

Seminarium

Jedną z częściej stosowanych form w szkoleniu kadry oddziału jest seminarium. Jest to forma szkolenia teoretycznego, podczas którego kadra ma możliwość czynnie /przez dyskusję/ uczestniczyć w procesie rozwiązywania problemów wynikających z tematyki szkoleniowej. Celem ogólnym seminarium jest pogłębienie wiedzy teoretycznej z przedmiotów wchodzących w skład szkolenia doskonalącego w zakresie tematów poznanych wcześniej podczas wykładów, informacji czy samokształcenia.

Ponadto seminarium ma na celu:

- a/ przygotowanie teoretyczne szkolonych do rozwiązywania praktycznych zadań;
- b/ wyrabianie umiejętności samodzielności pracy oraz krótkiego, zrozumiałego i uzasadnionego wyrażania swoich myśli;
- c/ kształcenie i doskonalenie języka wojskowego;
- d/ wypracowanie jednolitości poglądów na określone zagadnienia szczególnie taktyczne i sprawdzenie tych zagadnień w szkoleniu praktycznym.

W czasie seminarium uczestnicząca kadra nie tylko zapamiętuje określoną sumę wiedzy, lecz także uczy się sztuki analitycznego i syntetycznego myślenia, umiejętności indukcyjnego i dedukcyjnego rozumowania, poprawnych metod wnioskowania oraz przekonywania innych o słuszności swego zdania.

W literaturze pedagogicznej brak jest jednomyślności co do rodzajów seminariów. Czołowi pedagodzy wymieniają różne ich rodzaje. W praktyce dydaktycznej najczęściej jednak występują trzy rodzaje seminariów:

- seminaria ćwiczeniowe lub ćwiczenia seminaryjne;
- seminaria referatowo-dyskusyjne;
- seminaria dyplomowe.

Wymienione rodzaje seminariów w sposób szczegółowy zostały opisane w podręczniku pt: "Zagadnienia metodyki nauczania w ASG WP". W działalności szkoleniowej kadry oddziału, ma ona do czynienia z seminariami ćwiczeniowymi lub referatowo-dyskusyjnymi. Seminarium dyplomowe ma zastosowanie w szkolnictwie wojskowym.

Wymienione seminaria poprzedzają najczęściej rozpoczynające się na szczeblu oddziału ćwiczenia taktyczne. Poziom seminarium zależy od dobrego, wszechstronnego przygotowania się do niego szkolonej kadry oraz prowadzącego to seminarium, a jest nim najczęściej dowódca, jego zastępca lub szef służby.

Przygotowanie do seminarium obejmuje:

- a/ analizę tematu i określenie celu seminarium;
- b/ dobór literatury przez przestudiowanie jej i odpowiednią selekcję;
- c/ opracowanie tez /zagadnień/ i po zaakceptowaniu ich przez kierownika szkolenia /przełożonego/ wręczenie uczestnikom seminarium na 5-6 dni przed zajęciami;

Zagadnienia do seminarium należy formułować tak, aby nie były one powtórzeniem tytułów rozdziałów skryptu lub podręcznika. Muszą one być

sformułowane w sposób zmuszający uczestników seminarium do gruntownego przestudiowania materiałów z zakresu tematu. Przeprowadzenie seminarium jest dość trudne. Istotne jest tutaj umiejętne zapoczątkowanie dyskusji, a następnie kierowanie jej przebiegiem. Dlatego też prowadzący zajęcia seminaryjne musi szczególnie dokładnie przemyśleć tą sprawę i ustalić sposób rozpoczęcia dyskusji /treść zagajenia, ciekawostki, momenty szczególne/ oraz kierowanie jej przebiegiem. O sposobie prowadzenia dyskusji należy często decydować na bieżąco w toku seminarium. Istotną rolę w osiągnięciu celu seminarium odgrywa odpowiedni dobór formy przeprowadzenia seminarium. Jedną z nich polega na podaniu kadrze uczestniczącej w seminarium zagadnień do omówienia i wyznaczeniu referującego. Po jednej lub kilku wypowiedziach prowadzący podsumowuje zagadnienie i omawia następujące tezy. Istotą tej metody jest to, że wszyscy uczestnicy muszą przygotować się do referowania wszystkich zagadnień. Inną metodą polega na tym, że przed rozpoczęciem seminarium wyznacza się referujących do omówienia poszczególnych zagadnień. Można przy tym po wysłuchaniu każdego zagadnienia przejść do dyskusji i podsumowania lub dyskusję i podsumowanie przeprowadzić dopiero po omówieniu wszystkich zagadnień. Wadą tego sposobu prowadzenia seminarium jest to, że uczestnicy szkolenia mogą być nieprzygotowani ze wszystkich zagadnień. Niezależnie od sposobu prowadzenia seminarium należy tak kierować dyskusją, aby poruszone problemy zostały dogłębnie wyjaśnione, a uczestnicy seminarium czuli się bogatsi w nabytą wiedzę.

Informacje

Informacja jest formą szkolenia, która w odróżnieniu od wykładu polega na selektywnym przekazaniu wiadomości, danych na ściśle wybrany temat. Stosuje się ją w przypadku konieczności poinformowania zainteresowanych np. o zmianach w uzbrojeniu, organizacji wojsk, o nowo wprowadzonych dokumentach bojowych lub szkoleniowych w odniesieniu do wojsk

własnych i nieprzyjaciela oraz wydarzeniach natury politycznej i gospodarczej. Informacje dla kadry oddziału przeprowadza się okresowo, w zależności od potrzeb i otrzymanych materiałów, jednak nie rzadziej niż raz na kwartał. Tematy informacji nie są ujmowane w programach szkoleniowych. Wynikają one z doraźnych potrzeb. Najczęściej stosowane są informacje w ramach informacji politycznych lub szkolenia politycznego.

2.2. Formy złożone

Przygotowanie kadry do pracy w warunkach polowych poprzedza szkolenie taktyczne bez udziału wojsk. Istotą tego szkolenia jest rozgrywanie działań bojowych oddziałów i związków taktycznych tylko z udziałem dowódców i sztabów oddziałów oraz pododdziałów zabezpieczenia. Realizuje się je stosując różne formy, do których należy zaliczyć ćwiczenia grupowe, ćwiczenia dowódczo-sztabowe, treningi sztabowe oraz formy działalności metodycznej /schemat 1/. Ponadto do form złożonych mających zastosowanie w szkoleniu praktycznym kadry oddziału zaliczamy treningi ogniowe, strzeleckie, WF, rzadziej przeglądy musztry. Wymienione ćwiczenia i treningi podtrzymują kadrę oddziału w kondycji operacyjno-taktycznej, aktualizując jej wiedzę wojskową. W szczególności rozwijają one umiejętności praktycznego działania w różnych sytuacjach i warunkach pola walki, ponadto kształtują w ich osobowości wymagane z wojskowego punktu widzenia cechy charakteru i postawy.

Ćwiczenia grupowe^{1/} jest najprostszą formą praktycznego szkolenia taktycznego dowódców i sztabów.

Celem ćwiczeń grupowych jest nauczenie i wdrożenie szkolonych do praktycznego stosowania zdobytych wiadomości teoretycznych w określonej sytuacji taktyczno-operacyjnej, uzyskiwanie przez nich niezbędnego zasobu wiadomości, umiejętności i nawyków praktycznych w zakresie orga-

1/ Ćwiczenie grupowe w prezentowanym opracowaniu zostało przedstawione jako forma z ukazaniem celu i istoty. W sposób szczegółowy zostało

nizowania, prowadzenia i podsumowania działań bojowych oraz ujednoczenia poglądów odnośnie rozwiązywania problemów taktyczno-operacyjnych.

Istota ćwiczenia grupowego polega na kolejnym przerabianiu poszczególnych zagadnień z zakresu organizacji i dowodzenia działaniami bojowymi. Wszyscy uczestnicy zajęć występują jednocześnie w tej samej, najbardziej typowej roli dla rozpatrywanego zagadnienia szkoleniowego. Natomiast prowadzący ćwiczenie występuje w roli przełożonego, podwładnego, sąsiada lub współdziałającego dowódcy.

Podczas prowadzenia ćwiczenia grupowego można wprowadzać elementy ćwiczenia dowódczo-sztabowego /na mapach/. Taki sposób prowadzenia ćwiczenia grupowego powinno się stosować w wewnętrznym szkoleniu doskonalącym np: sztabów lotniczych, w których skład wchodzi oficerowie o bardzo zróżnicowanych specjalnościach. Ćwiczenie grupowe prowadzi się z reguły na sali wykładowej /gabinecie metodycznym/. Pewne epizody, jeżeli zapewni to lepsze warunki osiągnięcia celów szkoleniowych, mogą być rozwiązywane w terenie. Podstawową metodą stosowaną w ćwiczeniu grupowym jest praca praktyczna /działanie/ ćwiczących. Metoda ta umożliwia skuteczne wdrażanie szkolonych do samodzielnej pracy w rozwiązywaniu różnych problemów taktyczno-operacyjnych na tle konkretnej sytuacji podanej w założeniu lub przedstawionej na bieżąco przez kierownika ćwiczenia.

opracowane przez ppłk. J.Łazarka w skrypcie "Opracowanie przygotowania i prowadzenia ćwiczeń grupowych" ASG WP, Warszawa 1986 r.

Ćwiczenie dowódczo-sztabowe^{1/} na szczeblu oddziału może być prowadzone w formie ćwiczenia na mapach lub ćwiczenia szkieletowego.

Ćwiczenie na mapach jest zasadniczą formą szkolenia praktycznego dowództwa i sztabów oddziału i pododdziałów bez udziału wojsk. Jest niezbędnym etapem przygotowania szkolonych do ćwiczeń szkieletowych. Zasadniczym celem ćwiczeń dowódczo-sztabowych jest kompleksowe doskonalenie etatowych organów dowodzenia w organizacji i dowodzeniu działaniami bojowymi w różnych i szybko zmieniających się sytuacjach.

Ponadto ćwiczenia te mają na celu:

- a/ praktyczne zastosowanie zdobytych wiadomości teoretycznych w rozwiązywaniu określonych zagadnień taktycznych;
- b/ zgrywanie poszczególnych komórek sztabów oraz sztabu pułku w całości;
- c/ kształtowanie najbardziej efektywnych metod pracy sztabu w zakresie organizacji, prowadzenia działań bojowych na szczeblu oddziału;
- d/ doskonalenie cech dowódczych i umiejętności sztabowych;
- e/ zdobywanie i doskonalenie umiejętności kierowania rozwijaniem punktów dowodzenia w warunkach polowych oraz posługiwaniu się technicznymi środkami dowodzenia.

W ćwiczeniu dowódczo-sztabowym każdy z ćwiczących w ciągu całego ćwiczenia pełni w składzie określonego zespołu jedną funkcję, a ćwiczący zespół stanowi jednolity w swojej strukturze organizm dowodzenia.

1/ Problematyka ćwiczeń dowódczo-sztabowych została szczegółowo przedstawiona w podręcznikach "Zagadnienia metodyki nauczania w ASG WP", "Metodyka ćwiczeń taktycznych" oraz skryptach wydanych przez ASG WP. W prezentowanym skrypcie problematykę przedstawiono w sposób sygnalny.

Trening sztabowy^{1/} to najprostsza, lecz bardzo efektywna forma praktycznego przygotowania sztabów oraz kadry do należytego wykonywania regulaminowych zadań podczas planowania, organizacji i prowadzenia działań bojowych. Podstawowym jego celem jest doskonalenie umiejętności oficerów, niezbędnych do wypełniania obowiązków na stanowiskach służbowych w komórkach sztabowych, usprawnienie pracy zespołowej w tych komórkach oraz zgrywanie działalności całych dowództw w czasie rozwiązywania określonych zadań taktycznych. Na szczeblu oddziału mogą one mieć między innymi następujące cząstkowe cele szkoleniowe:

- zapoznanie ćwiczących z zasadami rozwiązywania nowego problemu taktycznego;
- pogłębienie umiejętności ćwiczących w rozwiązywaniu określonego problemu taktycznego;
- doskonalenie umiejętności oficerów w opracowaniu określonych dokumentów bojowych;
- doskonalenie szefów komórek organizacyjnych w przygotowywaniu oraz meldowaniu wniosków z oceny położenia i propozycji do decyzji dowódcy;
- doskonalenie oficerów w przekazywaniu rozkazów, zarządzeń oraz meldunków.

W roli kierownika treningu sztabowego z reguły powinien występować dowódca oddziału. W treningach prowadzonych w ramach komórek organizacyjnych funkcję kierowników pełnią ich szefowie, a nadzór nad przebiegiem powinien sprawować szef sztabu.

Treningi sztabowe zwykle odbywają się w miejscach stałej dyslokacji.

Moga być również prowadzone w terenie na polowych stanowiskach dowodze-

1/ W skrypcie rolę treningu sztabowego ograniczono do założeń podstawowych ukazując jego istotę jako formę praktycznego przygotowania kadry. W sposób szczegółowy problem treningu sztabowego omówiony jest w skrypcie ppłk. Łysiaka "Właściwości opracowania i prowadzenia treningów sztabowych". ASG WP, Warszawa 1988 r.

nia, przede wszystkim w wypadku połączenia rozgrywanej sytuacji taktycznej z treningiem osiągania wyższych stanów gotowości bojowej lub doskonaleniem umiejętności oficerów w korzystaniu z technicznych środków łączności.

W treningach sztabowych bardzo istotną sprawą jest ustalenie odpowiedniej liczby zagadnień szkoleniowych. Nadmierna liczba zagadnień nie sprzyja dobremu i wszechstronnemu ich opanowaniu. Z przyczyn obiektywnych są one wtedy rozpatrywane pobieżnie, a praca ćwiczących zwykle sprowadza się do podejmowania przez dowódców zbyt ogólnych decyzji. Doświadczenia wskazują, że najlepsze rezultaty daje przerobienie w każdym treningu sztabowym jednego lub dwóch zagadnień szkoleniowych. Można zatem przyjąć, że temat treningu powinien odpowiadać zaplanowanemu do przerobienia zagadnieniu szkoleniowemu.

Instruktaż

Podstawową formą szkoleniową realizowaną na każdym szczeblu w oddziale jest instruktaż. Udziela go bezpośredni przełożony lub kierownik ćwiczenia w celu omówienia organizacji i sposobu przeprowadzenia zajęcia, określenia roli i miejsca instruktora w danym zajęciu, a także sprawdzenia umiejętności wykonywania ważniejszych czynności przez instruktorów^{1/}. Instruktaże mogą być udzielone w czasie przewidzianym na ten cel w programach i planach szkolenia, kosztem czasu przeznaczanego na zrealizowanie określonego tematu /zajęcia/ oraz w dniach dyposycyjnych dowódców pododdziałów i dowódcy oddziału. Ponadto instruktaże mogą być prowadzone w soboty oraz w innym czasie odpowiednio do warunków, możliwości i potrzeb danego pododdziału.

1/ Pod pojęciem instruktora kryje się /w zależności od szczebla/ oficer, chorąży, podoficer zawodowy, jak również żołnierz z zasadniczej służby, który prowadzi konkretne zagadnienie.

Instruktaże do zajęć powinny odbywać się w tych miejscach, w których będzie prowadzone właściwe zajęcie. Prawidłowo udzielony instruktaż w dużym stopniu pomaga instruowanemu w należyтым przygotowaniu się do przeprowadzenia określonej czynności /działania/, natomiast dla udzielającego - stanowi okazję do praktycznej konfrontacji modelu zajęcia z warunkami ich przeprowadzenia, a także do systematycznego doskonalenia form prowadzenia zajęć. Instruktaż powinien również umożliwić ujednoczenie i wyrównanie poziomu umiejętności metodycznych dowódców drużyn /instruktorów/, a w odniesieniu do kadry w ogóle - służyć odnawianiu umiejętności dydaktycznych i sprawności metodycznej.

Sposób organizowania i prowadzenia instruktażu zależy od wielu czynników. Inaczej prowadzi się np. instruktaż z dowódcami drużyn, którzy nie nabyli jeszcze doświadczenia oraz nie posiadli nawyków i oczekują od przełożonego wzorów, na których mogą się opierać. Inaczej natomiast będzie prowadzony instruktaż z bardziej doświadczonymi dowódcami, dla których prowadzone zajęcia nie są pierwszymi. Poza tym, jeżeli instruktaż poprzedzony był np.: ćwiczeniami pokazowymi, zajęciami instruktażowo-metodycznymi itp., wówczas zagadnienie mniej złożone można omówić ogólnie, lub w ogóle je pominąć. Bardzo istotnym jest dobór odpowiedniej metody lub metod przeprowadzenia instruktażu. Dobór ten zależy od tematu, liczby uczestników, rodzaju szkolenia, stopnia przygotowania uczestników instruktażu. Dobre efekty osiąga się, zwłaszcza w czasie instruktażu z kadra od szczebla kompanii wzwyż, poprzez stosowanie niektórych metod aktywizujących /obserwacja, metoda sytuacyjna, inscenizacyjna, dyskusja/, w ramach których instruowani mają możliwość zaprezentowania własnych rozwiązań i koncepcji przeprowadzenia zajęć. Uzupełnieniem mogą być metody podająca /np. opis/, zwłaszcza oglądowe /pokaz, demonstracja/. Właściwie udzielony instruktaż w znacznym stopniu pomaga podwładnym w należyтым przygotowaniu się do przeprowadzenia

zajęć /ćwiczeń/ lub wykonania określonej czynności /działania/. Dla prowadzącego zaś jest okazją do systematycznego doskonalenia własnych umiejętności metodycznych.

Zajęcia instruktorsko-metodyczne stanowią formę szkolenia głównie młodszej kadry dowódczej, zwłaszcza dowódców drużyn - stosowaną przede wszystkim w ramach kursów instruktorsko-metodycznych. Zajęcia te przygotowują dowódców do prowadzenia zajęć programowych z pododdziałami. Biorący udział w zajęciach instruktorsko-metodycznych powinni odpowiednio wcześniej otrzymać instruktaż od prowadzącego szkolenie i jako kierownicy zajęć opracować plany - konspekty. W zależności od celu zajęć, ich uczestnicy występują raz w roli kierownika, innym razem w roli szkolonych. W części wstępnej prowadzący zajęcia instruktorsko-metodyczne sprawdza stopień przygotowania szkolonych. Za pomocą metod podających /najczęściej jest nią opis lub wykład/ i praktycznych /np. działania praktyczne/ ustala model przeprowadzenia zajęć oraz przystępuje do praktycznego ćwiczenia poszczególnych zagadnień szkoleniowych. Po zakończeniu określonego epizodu zajęć, prowadzący szkolenie, wysłuchuje opinii uczestników i dokonuje ostatecznych udułań organizacyjno-metodycznych. W podobny sposób postępuje się w kolejnych epizodach zajęć /zagadnieniach szkoleniowych/.

Część końcowa zajęć obejmuje ocenę przygotowania ich uczestników, postawienie zadań i udzielenie wskazówek organizacyjnych do prowadzenia zajęć /ćwiczeń/ na ten sam temat z podwładnymi.

Ćwiczenia instruktażowo-metodyczne stanowią jedną z najskuteczniejszych form przygotowania kadry dowódczej szczebla oddziału - pułk, samodzielny batalion /dywizjon/ lub samodzielna eskadra. Celem ćwiczeń instruktorsko-metodycznych jest zaprezentowanie wzorowego sposobu prowadzenia danych ćwiczeń oraz doskonalenie umiejętności metodycznych i organizacyjnych ich uczestników. Sposoby organizowania i metody prowadzenia

szkolenia ustalone podczas ćwiczeń instruktażowo-metodycznych są obowiązkowe w danym cyklu, etapie szkolenia lub roku. Ćwiczenia te prowadzi się wykorzystując oddziały i pododdziały, które jako pierwsze realizują podstawowy temat określonym planem szkolenia dla danego szczebla dowodzenia /rodzaju walki/.

Metodyczne zajęcia pokazowe stanowią wzór do twórczego wykorzystania ich w procesie szkolenia. Prowadzi się je w celu przedstawienia optymalnych form /np. grupowe, zintegrowane, musztra bojowa itp./ organizacji i prowadzenia zajęć /ćwiczeń/ oraz stosowania w nich metod trudnych do zaprezentowania poprzez inne formy działalności szkoleniowo-metodycznej. W zajęciach pokazowych stosuje się metody poglądowe np: pokaz, demonstracja, wzbogacone komentarzem. Komentarz w tego typu zajęciach odgrywa istotną rolę podobnie jak komentator, którego zadaniem jest komunikatywne wyjaśnianie prezentowanych zjawisk, czynności. Metodyczne zajęcia pokazowe organizuje się według potrzeb w danym cyklu szkoleniowym, przed podjęciem przedsięwzięć programowych.

Kursy szkoleniowo-metodyczne organizowane są w celu ujednoczenia i ukierunkowania metodyki pracy szkoleniowo-wychowawczej, poprzez proponowanie form i metod szkolenia realizowanego od szczebla batalionu wzwyż, omówienie problemów mających wpływ na wykonanie zadań szkoleniowych i - w razie potrzeby - zapoznanie z nowymi rodzajami sprzętu bojowego, jego możliwościami oraz sposobami wykorzystania. Poza tym w ramach kursu prowadzone są spotkania przedstawicieli /specjalistów/ rodzajów wojsk i służb, którzy zapoznają się z wynikami doświadczeń i prac prowadzonych przez jednostki. Wyniki dotyczą między innymi stosowanych formy i metod w procesie szkolenia.

Odprawy, narady, konferencje szkoleniowo-metodyczne są stosunkowo rzadko stosowanymi formami doskonalenia metodycznego występującymi na szczeblu oddziału. Stanowią one operatywną formę oceny realizacji zadań szko-

leniowych oraz precyzowanie /wypracowania/ kierunków działalności metodyczno-szkoleniowej dotyczących określonych działań lub problemów będących przedmiotem szkolenia. Umożliwiają one ponadto dokonywanie odpowiednich korekt w planach szkolenia, wymiaru doświadczeń z dziedziny działalności metodyczno-szkoleniowej oraz usunięcia niedociągnięć występujących w procesie szkolenia żołnierzy i pododdziałów. Prezentowane przedsięwzięcia stanowią ponadto operatywną formę wyjaśniania sytuacji w wybranych działach, przedmiotach lub zagadnieniach szkoleniowych. Treść konferencji /narađ/ powinny stanowić jeden-dwa problemy z wybranych działów lub przedmiotów szkoleniowych. Liczbę uczestników spośród żołnierzy zawodowych i ich specjalności określa się stosownie do treści konferencji /narađy/ z tym, że przede wszystkim powinni w niej uczestniczyć mistrzowie metodyki szkolenia. Opracowane podczas konferencji /narađy/ wnioski wdraża się niezwłocznie do procesu szkolenia.

2.2.1. Formy praktycznego szkolenia w wojskach lotniczych

Szkolenie kadry oddziałów Wojsk Lotniczych w ramach szkolenia taktycznego odbywa się w oparciu o następujące formy szkolenia praktycznego:

- loty taktyczne;
- musztra bojowa;
- treningi zgrywające;
- ćwiczenia taktyczne.

Loty taktyczne są elementarną formą praktycznego szkolenia pilotów /załóg/ w wykonywaniu zadań, wynikających z przeznaczenia rodzaju lotnictwa, w skład którego wchodzi. Loty taktyczne polegają na wykonywaniu wyuczonych elementów zastosowania bojowego na tle aplikacyjnie założonej lub pozorowanej sytuacji taktycznej stanowić mogą również wybrane, trudniejsze /bardziej złożone/ epizody mającego się odbyć w najbliższym

czasie ćwiczenia, które wymagają, na przykład ze względów bezpieczeństwa wcześniejszego ich przećwiczenia.

Loty taktyczne mogą wykonywać piloci, którzy zakończyli określony cykl szkolenia, a nie osiągnęli jeszcze poziomu wyszkolenia pierwszej klasy kwalifikacji. Piloci, którzy osiągnęli poziom pierwszej klasy pilota i realizują trening ciągły powinni 80% elementów zastosowania bojowego realizować w lotach taktycznych lub ćwiczeniach taktycznych.

Loty taktyczne organizuje się na szczeblu eskadry lotniczej dla pojedynczych załóg, par i kluczy. Wykonywane są w ciągu stałego szkolenia lotniczego, zgodnie z tygodniowym planem lotów organizowanych w składzie eskadry lub pułku.

Musztra bojowa polega na tym, że każde zagadnienie szkoleniowe przerabia się oddzielnie, koncentrując uwagę na opanowaniu przez szkolonych sposobów i techniki działania samodzielnego oraz w składzie pododdziałów. Musztrą bojową prowadzi się w zasadzie z pododdziałami ogólnowojskowymi. W pododdziałach pułków lotniczych formę musztry bojowej stosuje się podczas praktycznego szkolenia personelu naziemnego z zakresu obrony lotniska oraz obrony rzutów naziemnych w marszu /obrony przeciwlotniczej, przeciwdywersyjnej, przed bronią masowego rażenia/, a także w czasie alarmów.

Treningi zgrywające mają na celu wyrobienie umiejętności wspólnego wykonywania zadań przez małe zespoły jednorodne jednego lub kilku pododdziałów i przez zespoły większe. Stosuje się je między innymi podczas szkolenia pododdziałów łączności i ubezpieczenia lotów.

Ćwiczenia taktyczne stanowią zasadniczą formę szkolenia wojsk w warunkach maksymalnie zbliżonych do warunków współczesnego pola walki i zmuszających wojska do pełnego wykorzystania umiejętności oraz walorów sprzętu bojowego i zabezpieczającego podczas wykonywania zadań wynika-

jących z przeznaczenia pododdziałów i oddziałów lotniczych.

Na szczeblu oddziału w wojskach lotniczych prowadzi się:

- ćwiczenia taktyczno-bojowe;
- ćwiczenia taktyczno-specjalistyczne;
- lotniczo-taktyczne ćwiczenia.

a/ Ćwiczenie taktyczno-bojowe organizuje i prowadzi dowódca pułku lotniczego z 1-2 eskadrami oraz z pododdziałami zabezpieczenia lotniska stałej dyslokacji lub polowego /lądowiska/. Celem ćwiczenia taktyczno-bojowego jest:

- trenowanie i zgrywanie personelu latającego w wykonywaniu zadań bojowych w ugrupowaniu eskadr i w grupach taktycznego przeznaczenia;
- sprawdzenie skuteczności prowadzenia ognia do celów naziemnych, nawodnych i powietrznych;
- doskonalenie umiejętności dowódców grup samolotów w powietrzu;
- doskonalenie umiejętności dowódców eskadr i oficerów sztabu w stawianiu zadań bojowych, kierowaniu procesem przygotowania do wykonywania tych zadań oraz organizacji zabezpieczenia i dowodzenia działaniami bojowymi;
- doskonalenie umiejętności obsady SD w dowodzeniu pododdziałami;
- praktyczne uczenie i rozwijanie wyobraźni taktycznej.

W tej formie zajęć mogą brać udział piloci, którzy opanowali podstawowe zasady taktyki działania lotnictwa na współczesnym polu walki oraz wykonywania lotów grupowych.

b/ Ćwiczenie taktyczno-specjalistyczne na szczeblu pułku lotniczego prowadzi się wówczas, gdy działalność pododdziałów i służb zabezpieczenia nie ogranicza się tylko do zabezpieczenia działań eskadr z lotniska stałego bazowania /działalność tych pododdziałów i służb wchodzi wówczas w zakres ćwiczenia taktyczno-bojowego/. Celem tych

ćwiczeń jest doskonalenie:

- umiejętności pododdziałów zabezpieczenia w wykonywaniu marszu ubezpieczonego na kolejne lotniska bazowania;
- umiejętności dowódców i sztabów batalionów w organizowaniu i kierowaniu zabezpieczeniem działań i remontami w warunkach polowych;
- umiejętności organizowania i prowadzenia obrony lotniska i rzutów w marszu.

Wybrane epizody ćwiczenia taktyczno-specjalistycznego powinny mieć charakter dwustronny. Nieprzyjaciela mogą pozorować samoloty wykonujące atak na rzut naziemny /lotnisko/ lub wydzielone grupy żołnierzy pozorujące działania dywersyjne.

c/ Lotniczo-taktyczne ćwiczenie jest zasadniczą i najwyższą formą szkolenia oraz przygotowania oddziałów wojsk lotniczych do działań bojowych, w warunkach maksymalnie zbliżonych do warunków współczesnego pola walki i zmuszających do pełnego wykorzystania umiejętności oraz walorów sprzętu lotniczego /zabezpieczenia i ubezpieczenia/ w wykonywaniu postawionych zadań. Szerzej problematyka ta została omówiona w opracowaniu "Metodyka szkolenia taktycznego w wojskach lotniczych /Lot 2109/81.

Samokształcenie

W operacyjno-taktycznym i specjalistycznym przygotowaniu kadry oddziału ważne miejsce zajmuje samokształcenie. Głównym jego celem jest dobre przygotowanie komórek organizacyjnych oraz indywidualnie każdego oficera do wykonywania obowiązków funkcyjnych w czasie wojny. Stosownie do celu i roli samokształcenia zostały określone metody jego organizacji i prowadzenia. Zgodnie z obowiązującymi wytycznymi samokształcenie jest prowadzone zespołowo i indywidualnie w pierwszy i trzeci poniedziałek każdego miesiąca /z wyjątkiem lipca i sierpnia/ w ostatnich dwóch godzinach dnia pracy służbowej. Jak wykazały doświadczenia i wy-

niki przeprowadzonych kontroli, na szczeblach taktycznych, szczególnie w oddziałach i samodzielnych pododdziałach powinno przeważać samokształcenie indywidualne.

W samokształceniu wielkie znaczenie ma właściwy dobór tematyki szkoleniowej. Należy przestrzegać wymogu, aby nie odbywało się ono jednocześnie dla całej kadry danego oddziału w formie wykładów na temat ogólnych zasad prowadzenia działań bojowych lub użycia poszczególnych rodzajów służb w walce.

Taki bowiem cel ma szkolenie operacyjno-taktyczne, prowadzone w ramach wewnętrznego szkolenia doskonalącego.

Tematyka samokształcenia zespołowego powinna wynikać z zakresu obowiązków funkcyjnych komórek organizacyjnych czasu "W" oraz głównego tematu szkoleniowego określonego przez przełożonego na dany rok szkolny. Za najbardziej efektywną metodę samokształcenia zespołowego należy uznać wygłoszenie informacji na określony temat dowódcy, jego zastępców, ewentualnie wyznaczonego oficera. Następnie prowadzi się dyskusję nad sposobami praktycznego rozwiązania przez daną komórkę wynikających z tematu problemów. W toku dyskusji należy szczegółowo omówić zakres współpracy i współdziałania między komórkami i oficerami podczas wykonywania zadania.

Samokształcenie indywidualne polega na studiowaniu regulaminów, artykułów i instrukcji dotyczących zadań wynikających z zakresu obowiązków funkcyjnych danego oficera w czasie wojny. Oczywiście musi ono uwzględniać treść głównego tematu szkoleniowego.

3. FORMY SZKOLENIA PODODDZIAŁÓW

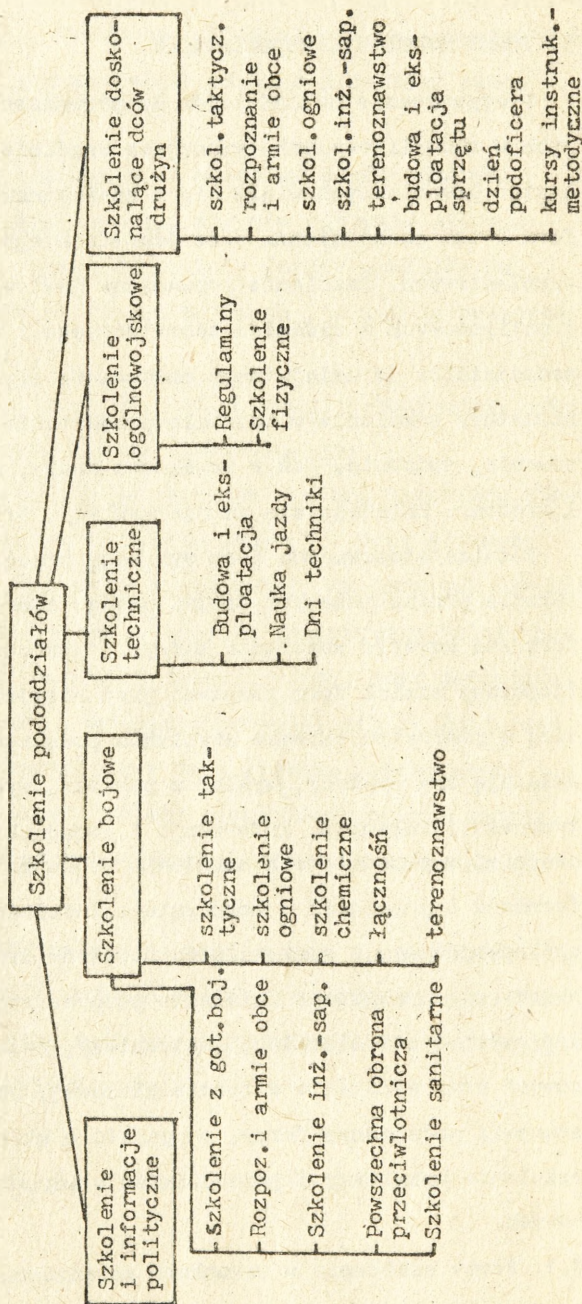
Przygotowanie pododdziałów do prowadzenia skutecznych działań bojowych w skomplikowanych sytuacjach współczesnego pola walki oraz dużych napięć psychicznych wiąże się z koniecznością permanentnego stosowania form i ich doskonalenia oraz odpowiedniego doboru zastosowanych metod szkoleniowych. Szkolenie prowadzone jest w warunkach garnizonowych i poligonowych z zadaniem teoretycznego i praktycznego przygotowania pododdziałów do umiejętnego zachowania się na przyszłym polu walki. Struktury szkolenia w oddziale przedstawia schemat 3 w ramach przygotowania, podobnie, jak w szkoleniu kadry, stosowane są formy proste i złożone. Składają się na nie wykłady, treningi, instruktaże itp.

Różnice stosowanych form wynikają przede wszystkim w merytorycznej stronie przedstawianych treści danego tematu oraz ilości stosowanych form /na korzyść szkolenia kadry/. W procesie szkolenia pododdziałów ilościowy udział form prostych jest niewielki, występują one najczęściej w pierwszym okresie szkolenia podstawowego żołnierzy. Na formy te składają się wykłady, /wykład z pokazem, wykład z przejściem do praktycznego działania/, informacje i pogadanki. Wykłady stosowane są najczęściej w przedmiotach szkolenia bojowego /schemat 3/ natomiast informacje i pogadanki w szkoleniu i informacjach politycznych, szkoleniu ogólnowojskowym i doskonalącym dowódców drużyn. Formy złożone, na które składa się praktyczne działanie podczas zajęć taktycznych, treningów ogniowych i strzeleckich, instruktaży, ćwiczeń taktycznych i kompleksowych oraz szkolenie w formie blokowej, potokowej i zintegrowanej stanowią podstawowe formy, w oparciu o które realizowany jest proces szkolenia żołnierzy i pododdziałów w warunkach garnizonowych i poligonowych.

3.1. Formy szkolenia w warunkach garnizonowych

Zadaniem szkolenia prowadzonego w garnizonie jest przygotowanie pod-

STRUKTURA SZKOLENIA PROGRAMOWEGO W ODDZIALE

oddziałów do szkolenia poza garnizonem, głównie w warunkach poligonowych. Szkolenie prowadzone jest przy wykorzystaniu własnych obiektów gabinetowych i terenowych do nauki indywidualnej oraz działania w zespołach - w zależności od warunków - do szczebla plutonu - kompanii - /równorzędnej/ łącznie.

W szkoleniu teoretycznym realizowanym w garnizonie stosuje się takie formy jak: wykłady, informacje i pogadanki.

Wykład ma na celu zapoznanie żołnierzy z teoretycznymi zasadami prowadzenia walki, sposobami i techniką działania żołnierza w walce oraz wyjaśnienie pojęć zawartych w regulaminie walki wojsk lądowych. W czasie wykładu, celem bardziej obrazowego przedstawienia określonych sytuacji taktycznych, sprzętu bojowego, należy szeroko wykorzystywać środki dydaktyczne w postaci schematów, filmów szkoleniowych, przeźroczy, zdjęć itp. Wykłady prowadzone dla żołnierzy, w odróżnieniu od wykładów prowadzonych z kadrą, sprowadzają się do przedstawienia szkolonym wiadomości podstawowych, ściśle związanych z omawianym tematem. Treści wykładu /strona merytoryczna/ winny być przedstawione językiem prostym, zrozumiałym, komunikatywnym i ograniczające się do przedstawienia szkolonym najistotniejszej problematyki.

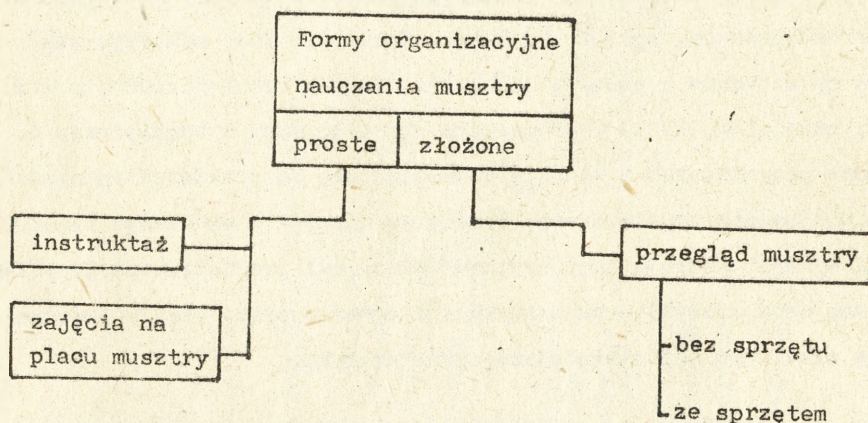
Informacja, pogadanka - w szkoleniu żołnierzy formy te stosowane są najczęściej w sposób doraźny, wynikają z potrzeb "chwili" np. informacje związane z sytuacją społeczno-gospodarczą w kraju, sytuacją związaną z wypadkami nadzwyczajnymi, czy też zmianami dotyczącymi modernizacji sprzętu bojowego lub modyfikacji regulaminów.

Przedstawione formy spełniają rolę pomocniczą, w ramach której przygotowuje się żołnierzy do szkolenia praktycznego.

Szkolenie praktyczne w warunkach garnizonowych realizowane jest w oparciu o formy złożone. Dobierane są one w taki sposób, aby odpowiadały określonemu szczeblowi dowodzenia, rzeczywistym potrzebom, warunkom i możliwościom ich realizowania oraz podobnie jak w szkoleniu

teoretycznym - poziomowi intelektualnemu uczestników szkolenia. Do najczęściej stosowanych form złożonych stosowanych w praktycznym szkoleniu pododdziałów realizowanym w warunkach garnizonowych zaliczyć można: instruktaże /forma ta została omówiona w ramach szkolenia kadry/ musztrę bojową, zajęcia taktyczne, grupowe, zgrywające, szkolenie prowadzone formą blokową, potokową i zintegrowaną oraz treningi.

Musztra - jest formą praktycznej realizacji szkolenia żołnierzy. Właściwy poziom opanowania musztry wpływa na umiejętność szybkiego i dokładnego wykonywania zadań, a przez to również - na stan gotowości bojowej. Układ form nauczania musztry przedstawia rysunek 1.

Rys. 1. Układ form nauczania musztry

Formy nauczania musztry ustalają reguły postępowania kadry instruktorsko-dowódczej w zakresie przygotowania i przeprowadzenia przedsięwzięć szkoleniowych oraz zasad udziału w nich szkolonych żołnierzy. Głównym przedsięwzięciem szkoleniowym, w czasie którego żołnierze od podstaw uczą się czynności musztry, są zajęcia praktyczne na placu koszarowym. Kierownikiem zajęć jest dowódca kompanii, gdyż najczęściej planuje się je dla całej kompanii w tym samym czasie.

Przed każdymi zajęciami na placu musztry dowódca kompanii udziela instruktażu dowódcom plutonów, a ci z kolei udzielają go dowódcom drużyn /instruktorom/. W czasie instruktażu ustala się między innymi sposób ustawienia plutonów i drużyn do ćwiczeń, uzależnione jest od miejsca w którym prowadzone są zajęcia oraz rodzaju zaplanowanych zagadnień. Szkolenie z musztrą odbywa się w ramach szkolenia pojedynczego żołnierza, jak i musztry zespołowej. Ze względu na źródło wiedzy oraz wewnętrzne treści procesu szkolenia, w przyjętej formie stosuje się odpowiednie metody, które w tym przypadku można podzielić na trzy grupy. Do pierwszej należą metody słowne, w których źródłem wiedzy jest słowo mówione przez dowódcę /instruktora/. Kolejną grupę stanowią metody poglądowe. Trzecią grupę stanowią metody, w ramach których zdobywanie umiejętności i nawyków odbywa się poprzez bezpośrednie czynności.^{1/} Przykładem mogą być zajęcia w formie przeglądów musztry zarówno ze sprzętem jak i bez sprzętu. Prezentowana forma ma głównie zastosowanie w przedmiotach szkolenia ogólnowojskowego. Natomiast w przedmiotach szkolenia bojowego stosowana jest musztra bojowa. Musztra bojowa stanowi jedną z podstawowych form działalności praktycznej żołnierzy w terenie. Stosowana jest zarówno w zajęciach taktycznych, podczas których ćwiczący działają zgodnie z zasadami taktyki, jak i podczas zajęć specjalistycznych. Sprowadza się ona do wielokrotnego wykonywania przez szkolonych poszczególnych czynności i stopniowym przechodzeniu od czynności prostych do bardziej złożonych. Efekt końcowy to nabycie umiejętności działania w określonej sytuacji taktycznej w ramach realizacji zadań bojowych. Żołnierzy popełniających błędy należy uczyć poprawnego wykonywania czynności aż do całkowitego ich opanowania. Przejście do kolejnego zagadnienia może nastąpić po

^{1/} Zastosowanie poszczególnych metod w nauczaniu musztry zostało w sposób szczegółowy omówione w pracy kursowej ppłk. Bogdana Stasiaka pt. "Formy i metody nauczania musztry pojedynczego żołnierza i pododdziału". Praca znajduje się w zbiorach prac naukowych Instytutu Dydaktyki Wojskowej ASG WP.

całkowitym opanowaniu umiejętności wykonywania czynności stanowiącej treść szkolenia w poprzednim zagadnieniu. Najczęściej szkolenie tego typu poprzedzone będzie wykładem lub wykładem z pokazem.

Zajęcia taktyczne są formą praktycznego szkolenia żołnierzy w terenie, w którym ćwiczący działają zgodnie z zasadami taktyki, w warunkach zbliżonych do rzeczywistego pola walki. Istota tych zajęć sprowadza się do wielokrotnego wykonywania przez szkolonych poszczególnych czynności i stopniowym przechodzeniu do nabywania umiejętności działania w określonej sytuacji taktycznej a następnie techniki wykonywania różnych zadań bojowych i norm szkoleniowych. W formie tej najczęściej stosowana jest metoda musztry bojowej. Żołnierzy uczy się poprawnego wykonywania czynności, aż do całkowitego ich opanowania. Charakterystycznym jest dla tej formy zajęć przechodzenie do kolejnych zagadnień dopiero po całkowitym opanowaniu umiejętności wykonywania czynności stanowiącej treść szkolenia w poprzednim zagadnieniu. Istotnym jest wdrażanie żołnierzowi bezwzględnego przestrzegania zasad bojowego zachowania się na polu walki, nie dopuszczając do uproszczeń i ułatwień.

Forma ta jest stosowana przede wszystkim w przedmiotach szkolenia bojowego.

Zajęcia grupowe - stanowią podstawową formę szkolenia dowódców drużyn z przedmiotów szkolenia bojowego i doskonalącego /załącznik 2/. Zajęcia prowadzone są w terenie. Podczas zajęć dowódcy drużyn występują w roli dowódcy drużyny piechoty, a w dalszym procesie szkolenia - dowódcy plutonu, zaś kierownik zajęć w pierwszej fazie występuje w roli dowódcy plutonu, a następnie kompanii. Zajęcia grupowe składają się z dwóch części. Części praktycznej, podczas której stosowane są metody słowne /wykład, informacja, dyskusja/, poprzez które kierownik zajęcia wprowadza szkolonych w określoną tematycznie sytuację taktyczną, a następnie stawia zadania do wykonania. Na tej podstawie szkoleni przeprowadzają kalkulację czasu, analizują sytuację /wnioski/ i indywidualnie podej-

mują decyzje. Po wysłuchaniu decyzji kilku dowódców drużyn /plutonów/, kierownik zajęcia ustosunkowuje się do nich, wybiera najbardziej trafną. Następnie wyznacza kilku innych szkolonych z zadaniem wydania rozkazu bojowego. Zwraca uwagę na treść i zwięzłe formułowanie myśli.

W części praktycznej szkoleni żołnierze wykonują zadania przewidziane dla etatowych funkcyjnych drużyny piechoty. W szkoleniu tym stosowane są najczęściej metody praktyczne - działania praktyczne, ćwiczenia i metody oglądowe - pokaz, demonstracje. W ramach stosowanych metod stosuje się wśród szkolonych zmienność funkcji, głównie wykonywanych w roli dowódcy /drużyny, plutonu/. Każde przerobione zagadnienie kierownik zajęć krótko podsumowuje, wykazuje błędy i sposoby ich wyeliminowania. Celem lepszego zobrazowania przekazywanych treści wskazane jest szerokie wykorzystywanie środków dydaktycznych w postaci filmów szkoleniowych, przeźroczy itp. popartych fachowym komentarzem kierownika zajęć.

Zajęcia zgrzywające. Celem zajęć zgrzywających jest scharmonizowanie w czasie i przestrzeni działań pojedynczych żołnierzy, drużyn, obsługi, załóg oraz większych pododdziałów w wykonywaniu wspólnych zadań. Scharmonizowanie to, albo zgranie polega na tym, żeby poszczególne części danego zadania wykonywane były w logicznej kolejności i w taki sposób, aby każda czynność wykonywana przez żołnierza lub dany pododdział służyła wsparciem dla realizacji kolejnych części zadań przez pozostałych żołnierzy i pododdziały.

Istota zajęć grupowych sprowadza się w zasadzie do roli integrującej umiejętności dowódców nabyte podczas zajęć grupowych i umiejętności praktyczne składu osobowego pododdziału - nabyte podczas musztry bojowej. Na taktycznych zajęciach zgrzywających kończy się w zasadzie szkolenie, a rozpoczyna doskonalenie i sprawdzanie stopnia wyszkolenia, realizowane już podczas ćwiczeń taktycznych z wojskami. Taktyczne zajęcia zgrzywające mogą być prowadzone w składzie etatowych pododdziałów, ze

środkami wzmocnienia i wsparcia, ze sprzętem i bez jego udziału. W praktycznym działaniu wojsk obowiązują zasady stosowane w musztrze bojowej, z tym zastrzeżeniem, że wszystko jest wykonywane na jednolitym tle taktycznym i uwzględnia efekty pracy organizacyjnej dowódców.

Zajęcia zgrywające przygotowują pododdziały i środki wzmocnienia do udziału w kompleksowych ćwiczeniach taktycznych realizowanych już w warunkach poligonowych.

Zajęcia blokowe - realizowane są najczęściej na szczeblu plutonu w warunkach garnizonowych. Istota tej formy sprowadza się do przerobienia jednego zagadnienia konkretnego tematu z jedną drużyną plutonu /trzy drużyny - trzy zagadnienia/. Realizacja tematu odbywa się na obiekcie terenowym przeznaczonym i odpowiednio przygotowanym - specjalistycznym np. szkolenia inżynieryjno-saperskiego, chemicznego itp. Osobą odpowiedzialną za prawidłową realizację tematu jest szef rodzaju wojsk lub służby, który odpowiada za wyszkolenie z danego przedmiotu. Zmiany grup szkoleniowych /drużyn/ odbywają się po zrealizowaniu konkretnego zagadnienia prowadzonego przez etatowego dowódcę drużyny lub instruktora wyznaczonego przez prowadzącego zajęcia /dowódca plutonu, kompanii lub szef rodzaju wojsk lub służby/. Każda z ćwiczących drużyn przerabia kolejno te same zagadnienia, natomiast prowadzący zagadnienie instruktorzy pozostają na miejscu /zmiany prowadzących zagadnienie mogą występować wraz z drużynami na polecenie prowadzącego zajęcia/. Zarówno prowadzący zajęcia jak i prowadzący poszczególne zagadnienia obowiązani są posiadać plan - konspekt z podaną organizacyjną stroną zajęcia.

Zajęcia potokowe - realizowane są najczęściej na szczeblu kompanii na obiektach terenowych odpowiednio przygotowanych /podobnie jak w formie blokowej/ do realizacji tematów z przedmiotów specjalistycznych np. szkolenia inżynieryjno-saperskiego, chemicznego, łączności itp. Forma potokowa stosowana jest zarówno w procesie szkolenia w warunkach garnizon-

wych jak i poligonowych. Szkolenie polega na kolejnym przechodzeniu /po zrealizowaniu tematu z konkretnego przedmiotu np. szkolenia inżynieryjno-saperskiego/ szkolonego pododdziału /plutonu/ przez minimum dwa obiekty specjalistyczne np. inżynieryjno-saperski i chemiczny.

Zajęcia na tych obiektach prowadzą wyznaczeni przez kierownika całości zajęć instruktorzy /dowódcy plutonów/. Najczęściej zajęcia na danym ośrodku trwają dwie - trzy godziny lekcyjne /dzień szkoleniowy tzn. zajęcia programowe 6 godzin/. W ciągu zajęć programowych jednocześnie może się szkolić kompania w składzie trzech plutonów. Natomiast cały cykl zajęć realizowanych formą potokową /tabela 1/ może trwać 2 - 3 dni w zależności od ilości ćwiczących pododdziałów i realizowanych tematów szkoleniowych.

Tabela 1

Pluton Dzień	G o d z i n y					
	1	2	3	4	5	6
1/1	Szkolenie ogniowe		Szkolenie inżynieryjno-saperskie		Szkolenie chemiczne	
2/2	Rozpoznanie i armie obce			Powszechna obrona przeciwlotnicza		
3/3	Szkolenie chemiczne		Szkolenie ogniowe		Szkolenie inżynieryjno-saperskie	

Wariant korelacji zajęć szkolenia w ramach pododdziału /kompanii/ realizowanych formą potokową w ciągu trzech dni szkoleniowych.

Po zakończeniu przez pluton szkolenia na danym ośrodku przechodzi on na kolejny. W ciągu sześciu godzin zajęć programowych plutony szkolą się na 2 - 3 ośrodkach.

Zajęcia zintegrowane - w wyniku połączenia tematyki szkolenia bojowego, ogólnowojskowego i doskonalącego dowódców drużyn /załącznik 2/

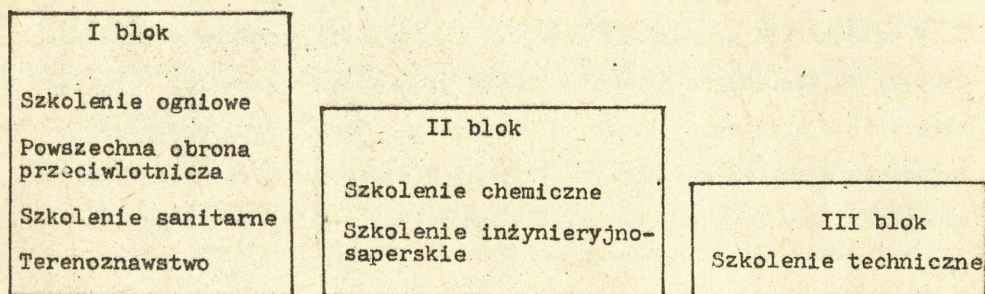
umożliwiają stworzenie sytuacji zbliżonych do rzeczywistych, wyzwalają inicjatywę i warabiają odporność na trudy życia wojskowego. Zajęcia zintegrowane należy traktować jako jedno z najważniejszych zamierzeń oddziału w skali tygodnia. Dobrze zorganizowane szkolenie formą zintegrowaną, spełnia bardzo ważną funkcję w całokształcie działalności szkoleniowej. Oprócz nauczania i doskonalenia ułatwia wszechstronną ocenę poziomu wyszkolenia żołnierzy i przygotowania pododdziałów do zadań. Umożliwia odpowiednie korygowanie zamierzeń, właściwe ukierunkowania szkolenia i wyeliminowanie błędów.

Istota szkolenia formą zintegrowaną sprowadza się do organizowania wspólnych zajęć dla pododdziałów /minimum batalionu/ pułku w celu praktycznego opanowania określonych zagadnień programowych z różnych przedmiotów nie rzadziej niż 1-2 razy w tygodniu.^{1/}

Dobór tematyki do szkolenia zintegrowanego oparty jest na zasadzie kompleksowości szkolenia wojsk. Do realizacji poszczególnych bloków tematycznych wykorzystuje się wyspecjalizowaną kadrę instruktorską nadzorowaną i kierowaną przez dowódców /szefów/ wyższych szczebli dowodzenia. Potrzeba integracji szkolenia występuje zwłaszcza w dużych garnizonach posiadających odpowiednie ośrodki szkolenia wojsk i podczas przeszkalania wojsk na poligonach. Wybór odpowiedniego modelu szkolenia zintegrowanego dyktuje struktura organizacyjna jednostek, ustalenia i wymagania programów oraz charakter i pojemność przydzielonych obiektów szkoleniowych. Ponadto, podczas opracowania modelu organizacyjnego zajęć zintegrowanych należy dążyć do podziału na grupy szkoleniowe odpowiadające etatowym strukturom. Istotnym jest by w trakcie opracowywania modelu organizacyjnego umiejętnie stosować metody nauczania, np. metod słownych i oglądowych oraz wzbogacenia ich wrażeniami słuchowymi, węchowymi

1/ Zasady organizowania i prowadzenia działalności metodyczno-szkoleniowej w Siłach Zbrojnych PRL, MON 1989, Szkol. 692/88 s. 30.

i czynnościami praktycznymi. Istotą tej mutacji szkolenia zintegrowanego jest komplementarne oddziaływanie na zmysł i psychikę szkolonych żołnierzy /aktywizacja słuchu, wzroku, węchu, dotyku wywołuje stany emocjonalne/, a przez to rozwijanie umiejętności praktycznego działania i taktycznego myślenia. Organizatorem szkolenia zintegrowanego w garnizonie jest dowódca oddziału, a na poligonie - dowódca związku taktycznego. W oparciu o programy szkolenia określają model organizacyjny zajęć, który sprowadza się najczęściej do prowadzenia zajęć zintegrowanych w trzech blokach tematycznych w ciągu trzech dni szkoleniowych.^{1/}

Organizacja szkolenia formą zajęć zintegrowanych

Organizacja szkolenia w pierwszym bloku tematycznym uwarunkowana będzie pojemnością i przepustowością strzelnicy, a zależną od liczby i jakości stałych obiektów szkoleniowych. Głównym celem szkolenia w tym bloku powinno być wykonanie przewidzianych programem strzelań przez żołnierzy jednego batalionu /dywizjonu/.

1/ W skrypcie płk. dr. inż. J.Urbana pt. "System szkolenia wojskowego w oddziale" nr Pf 2619 znajduje się "plan-konspekt" do zajęć ze szkolenia zintegrowanego. Zaznajomienie się z jego treścią i rysunkami pozwoli na lepsze zrozumienie istoty tej formy szkolenia.

Organizując zajęcia ze szkolenia chemicznego i inżynieryjno-saperskiego, można zastosować podział na cztery grupy /po dwie z każdego przedmiotu/. Pierwsze dwie ujmowałyby realizację przedsięwzięć wymagających dużego nakładu czasu i zużycia środków materiałowych - zajęcia prowadzone np. w plutonach.

Do okresu nauczania należałoby wtedy włączyć takie tematy jak: w szkoleniu chemicznym: ochrona przed środkami zapalającymi, czy obrona przed czynnikami oddziaływania broni masowego rażenia; w szkoleniu inżynieryjno-saperskim: zakładanie przeciwpancernych i przeciwpiechotnych pól minowych /grup min/.

W pozostałych grupach dobrze jest organizować podgrupy w składzie drużyny ze względu na tematykę objętą programem szkolenia.^{1/} Zakres szkolenia w nich może obejmować w szkoleniu chemicznym: prowadzenie rozpoznania skażeń chemicznych i promieniotwórczych, zaś w przedmiocie szkolenie inżynieryjno-saperskie - wykonywanie przejść w zaporach minowych.

Szkolenie techniczne powinno być realizowane w etatowych strukturach organizacyjnych drużyny, plutonu. W toku zajęć korzystne i celowe jest wplatanie elementów z zakresu zabezpieczenia działań bojowych.

Treningi stanowią jedną z podstawowych form służących podnoszeniu indywidualnych umiejętności żołnierzy /specjalistów wojskowych/, a także całych pododdziałów w sprawnym wykonywaniu zadań na współczesnym polu walki i wyrabianiu odporności psychofizycznej. Treningi prowadzone są przede wszystkim w celu utrwalenia praktycznych nawyków działania i doskonalenia umiejętności manualnych, zwiększenia stopnia sprawności fizycznej i umysłowej, kształtowania właściwej sylwetki żołnierzy, zgrania pododdziałów w celu sprawnego rozwiązywania zadań bojowych. W zagadnieniu tym omówione są treningi prowadzone z żołnierzami służby czynnej jak i kadrą zawodową, ponieważ forma jaką jest trening przebiega identycznie dla obu tych grup.

1/ Program szkolenia pododdziałów piechoty, MON GZSB szkol. 653/86.

Treningi w zależności od rodzajów dzielą się na:

- a/ ogólnowojskowe - kształtujące właściwą sylwetkę żołnierza, zwiększające jednolitość zespołowego działania oraz podtrzymujące kondycję i sprawność żołnierzy /musztra, szkolenie strzeleckie i fizyczne/;
- b/ specjalistyczne - podnoszące sprawność działania indywidualnego i zespołowego /szkolenie ogólnowojskowe i bojowe/;
- c/ systemowe - doskonalące funkcjonowanie poszczególnych ogniw w ramach danego systemu i systemu jako całości /ostrzegania, alarmowania, powiadamiania, zbierania i przekazywania danych, utrzymywania gotowości bojowej itp./.

Treningi organizuje się i przygotowuje podobnie jak inne zajęcia programowe, ujmując je w planach szkolenia pododdziałów oraz ewidencjonuje w dziennikach lekcyjnych.

Dla żołnierzy i pododdziałów, które podczas szkolenia programowego nie osiągają wyników przewidzianych normami szkoleniowymi organizowane są treningi w godzinach popołudniowych i w czasie dyspozycyjnym dowódcy oddziału. Podobnie, dowódca pułku określa częstotliwość, czas trwania, zakres i rodzaje treningów dla kadry pułku, która nie osiąga wymaganego zakresu umiejętności praktycznych w zakresie szkolenia ogólnowojskowego.

Treningi pododdziałów prowadzone są w ramach indywidualnego i zespołowego ćwiczenia, w oparciu o zasady: najpierw pokaz wykonywania czynności /działania/, a następnie ćwiczenie. W tym celu w ramach zajęć przewiduje się niezbędną ilość czasu na wielokrotne powtarzanie czynności /działań/ przez żołnierzy i pododdziały, dążąc do uzyskania pozytywnego efektu szkoleniowego. Dla żołnierzy i pododdziałów nie osiągających podczas szkolenia programowego wymaganej doskonałości w wykonywaniu czynności /działań/ i przewidzianych norm szkoleniowych organizowane są treningi w czasie pozaprogramowym. Treningi te planowane są w godzinach popołudniowych i tak:

- 1-2 godziny w każdym tygodniu przeznaczają się na treningi z musztry, szkolenia ogniowego /strzeleckiego/ chemicznego i innych przedmiotów;

- w ramach czasu przeznaczanego na pracę masowo-sportową organizowane są treningi z wychowania fizycznego;
- 2-3 godziny najczęściej w soboty przeznaczają się na treningi specjalistyczne.

Celem przygotowania pododdziałów do ćwiczeń pokazowych, przeglądów musztry, przygotowania do defilady organizowane są treningi, których czas i liczby określają przełożeni. Natomiast treningi specjalistyczne wymagające centralnego uruchomienia potrzebnej aparatury prowadzi się zgodnie z wytycznymi przełożonych. Na przykład w wojskach łączności treningi z odbioru słuchowego i nadawania fonicznego, telegraficznego i szyfrowego dla obsługi urządzeń łączności dalekosiężnej są organizowane w czasie ustalonym przez szefa Sztabu Generalnego WP i prowadzone zgodnie z wytycznymi szefa Wojsk Łączności.

Treningi z kadrą zawodową - kadra do szczebla dowódcy kompanii włącznie bierze udział w treningach pododdziałów. Natomiast dla dowództw i sztabów batalionów treningi planowane są wspólnie z kadrą dowództwa i sztabu pułku. Treningi z kadrą prowadzone są w godzinach przedpołudniowych, zgodnie z zarządzeniem szefa Sztabu Generalnego WP nr 021 z 6.11. 1974 r.:

- a/ z wychowania fizycznego - dwa razy w tygodniu /po 1 godzinie/;
- b/ z musztry - raz na dwa miesiące /1 godzina/;
- c/ strzelecki - raz w miesiącu /1 godzina/;
- d/ chemiczne - dwa razy w roku /po 1 godzinie/;
- e/ z pracy na urządzeniach łączności raz w kwartale /1-2 godziny/;
- f/ sztabowe - dwa razy w roku /po 7 godzin/.

Treningi realizowane są w ramach wewnętrznego szkolenia doskonalącego, w sumie poświęcone jest tej formie około 26% ogółu zajęć w tym:

- treningi ogólnowojskowe zajmują 17% ogółu zajęć;
- treningi systemowe /doskonalenie w ramach ostrzegania i powiadamiania, zbierania i przekazywania danych/ 6% ogółu zajęć;

- treningi specjalistyczne /praca na urządzeniach łączności, obsługa sprzętu chemicznego itp./ 3% ogółu zajęć.

Trening jako forma jest bardzo istotnym kierunkiem doskonalenia dowódców wszystkich szczebli oraz oficerów sztabu. W ramach treningu stosuje się w zasadzie formy złożone, realizowane w terenie np.: strzeleckie, z musztry, na środkach łączności. Efekty ich stosowania procentują bardzo szybko w miarę solidnego zaangażowania się kadry szkolonej.

3.2. Formy szkolenia w warunkach poligonowych

Zadaniem szkolenia prowadzonego w warunkach poligonowych jest przygotowanie wojsk do wykonania zadań bojowych zgodnie z przeznaczeniem i warunkami stworzonymi przez rozległy i urozmaicony teren oraz odpowiednio urządzone obiekty szkoleniowe /strzelnice, czołgowiska, pasy taktyczne, itp./. W ramach szkolenia poligonowego pododdziałów i oddziałów prowadzone są ćwiczenia taktyczne ze strzelaniem amunicją bojową, ćwiczenia taktyczno-specjalistyczne /rodzajów wojsk/, realizacja których nie jest możliwa w warunkach garnizonowych. Poza tym w ramach szkolenia poligonowego prowadzone jest zgrywanie systemów ognia, prowadzenie instruktorsko-metodycznych ćwiczeń taktycznych, doskonalenie indywidualnych i zespołowych umiejętności podczas szkolenia w ośrodkach specjalistycznych /Centralny Ośrodek Zurbanizowany, ośrodek rozpoznawczy itp./ i w czasie wspólnych ćwiczeń. Niezależnie od wymienionych zadań pododdziały i oddziały realizują tematy z innych działów i przedmiotów szkolenia, które zapewniają racjonalne wykorzystanie warunków poligonowych i osiągnięcie celów szkolenia na poligonie. Realizacja tych tematów podobnie jak w warunkach garnizonowych przebiega w oparciu o formy szkolenia teoretycznego /informacje, instruktaże, wykład z pokazem/ oraz formy praktycznego działania /blokowa, potokowa, zintegrowana i treningi/. Wymienione formy zostały zaprezentowane w podrozdziale 3.1. W prezentowanym podrozdziale są przedstawione formy typowe dla szkolenia pododdziałów na poligonie.

Szkolenie wojsk na poligonie stanowi najważniejszy etap działalności organizacyjno-szkoleniowej, ponieważ decyduje ono i rozstrzyga o uzyskaniu zdolności do prowadzenia walki w każdych warunkach terenowych i atmosferycznych. Szkolenie pododdziałów i oddziałów wojsk lądowych odbywa się w dwóch etapach.

W pierwszym etapie prowadzi się szkolenie i ćwiczenia zgrywające formą zgrupowań specjalistycznych poszczególnych rodzajów wojsk i służb /np. piechoty, czołgów, artylerii, strzelców wyborowych itp./ a także wspólnych zgrupowań w celu opanowania umiejętności współdziałania na polu walki i wspólnych zagadnień szkoleniowych /np. podczas forsowania, rozpoznania itp./. W tym etapie szkolenie prowadzone jest na szczeblu kompanii /plutonu/ przy czynnym uczestnictwie specjalistów rodzajów wojsk i służb wraz z pododdziałami biorącymi udział w prowadzonych ćwiczeniach. W ramach formy jaką są zgrupowania specjalistyczne podstawową metodą jest musztra bojowa. W pierwszej fazie zajęć prowadzonych bez sprzętu należy uczyć pododdziały poszczególnych zadań /czynności/, a następnie przejść do pracy ze sprzętem, dążąc do opanowania umiejętności działania pododdziałów w określonej sytuacji taktycznej w czasie określonym normami szkoleniowymi. Pododdziały popełniające błędy należy szkolić w poprawnym wykonywaniu czynności, aż do całkowitego ich opanowania. Przejście do kolejnego zagadnienia następuje po całkowitym opanowaniu wykonania zadań, stanowiących treść szkolenia poprzedniego zadania. Bezpośrednio nadzór i kierownictwo podczas zgrupowań specjalistycznych sprawują zastępcy dowódcy i szefowie rodzajów wojsk związku taktycznego i oddziału.

W etapie drugim^{1/} realizuje się szkolenie i taktyczne ćwiczenia kompleksowe oraz ćwiczenia zgrywające poszczególne systemy i rodzaje bezpieczenia walki na szczeblach batalionu i pułku - na zasadzie wzmoc-

1/ Zasady organizowania i prowadzenia działalności metodyczno-szkoleniowej w Siłach Zbrojnych PRL, MON 1989, szkol. 692/88 s.30.

nienia lub wsparcia pododdziałów rodzajów wojsk i służb. Ćwiczenie kompleksowe traktować należy jako podsumowanie procesu szkolenia taktycznego pododdziałów. Powinno ono charakteryzować się różnorodnością zagadnień szkoleniowych, rodzajów działań bojowych oraz uwzględniać zakres zadań przewidzianych do realizacji dla danego batalionu w składzie oddziału. Ćwiczenia kompleksowe na szczeblu oddziału mają za zadanie /w oparciu o wcześniej przerobione tematy zajęć szkolenia taktycznego i specjalistycznego/ zgrywanie działania organów dowodzenia oraz sił i środków rodzajów wojsk i służb. W ramach tej formy występują najbardziej sprzyjające warunki wnikliwego sprawdzenia realizowanych wcześniej /szkolenie w garnizonie i pierwszy etap szkolenia poligonowego/ celów szkoleniowych. Etap ten kończy się konkursami i zawodami użyteczno-bojowymi na szczeblu pluton-kompania, które wraz z bieżącymi wynikami szkoleniowymi stanowią podstawę do indywidualnej i zespołowej oceny rezultatów wyszkolenia pododdziału oraz wyników współzawodnictwa

3.2.1. Formy szkolenia stosowane w Centralnym Ośrodku Zurbanizowanym

Celem szkolenia prowadzonego w Centralnym Ośrodku Zurbanizowanym jest doskonalenie umiejętności kadry pododdziałów piechoty w zakresie organizowania i prowadzenia walki w terenie zurbanizowanym /osiedlu, mieście/ oraz przygotowanie drużyn, plutonów, kompani i batalionów do prowadzenia działań bojowych w tych warunkach. Bezpośrednie szkolenie w ośrodku poprzedzone jest szkoleniem przygotowawczym w którym uczestniczą dowódcy drużyn piechoty, załóg i obsługa pododdziałów wzmocnienia w ramach "Dnia Podoficera". Natomiast w ramach szkolenia doskonalącego z kadrą zawodową przeprowadza się cykl zajęć teoretycznych i instruktażowych dotyczących zasad organizacji walki oraz dowodzenia pododdziałami w działaniach bojowych na terenie zurbanizowanym. W ramach tego szkolenia stosowane są formy proste /wykład, informacja/ i złożone /instruktaż/. Szkolenie to kończy się egzaminem.

W czasie szkolenia każde zajęcia /ćwiczenia/ taktyczne poprzedzane są instruktażem /dla kierowników zajęć-ćwiczeń/ bezpośrednio na obiekcie. W instruktażach uczestniczą również specjaliści ośrodka zurbanizowanego z zadaniem udzielenia kierownikom zajęć /ćwiczeń/ taktycznych fachowych porad w zakresie organizacji szkolenia, sposobu wykorzystania obiektów /urządzeń/ osiedla oraz warunków bezpieczeństwa.

Kolejnym etapem przygotowującym dowódców do ćwiczeń w ośrodku jest prowadzenie zajęć grupowych z dowódcami ćwiczących pododdziałów przy stole plastycznym. Ta forma zajęć ma na celu praktyczne przećwiczenie poszczególnych zagadnień z dowódcami jakie będą realizowane w ramach kompanijnego i batalionowego ćwiczenia taktycznego. W ramach zajęć zwraca się szczególną uwagę na organizacyjną stronę ćwiczenia oraz na zasady i warunki bezpieczeństwa zwłaszcza na sytuacje w których użyte będą środki zapalające.

Jedną z metod szkoleniowych występujących podczas ćwiczenia jest musztra bojowa. Stosuje się ją w celu całkowitego opanowania czynności poszczególnych zespołów, drużyn, plutonów jakie są niezbędne podczas walki w terenie zurbanizowanym.

Problematyka dotycząca szkolenia wojsk na poligonie szerzej omówiona jest w programach ^{1/} i instrukcjach ^{2/} wydanych przez Główny Zarząd Szkolenia Bojowego.

1/ Program szkolenia pododdziałów piechoty. Warszawa 1986, Szkol.653/86

2/ Instrukcja o przygotowaniu i szkoleniu Wojsk Lądowych w ośrodkach szkolenia poligonowego. MON 1984 r.

ZAKOŃCZENIE

W skrypcie zostały przedstawione te formy organizacyjne, które znajdują dotychczas zastosowanie w przygotowaniu kadry zawodowej i pododdziałów do działań bojowych na szczeblach taktycznych. Stanowią one narzędzia metodyczne stosowane w codziennej działalności dydaktyczno-wychowawczej dowódców, szefów rodzajów wojsk i służb, występujących w charakterze wykładowców, kierowników ćwiczeń bądź instruktorów. Jak widać - liczba tych narzędzi, czyli form i metod jest znaczna, a każda z nich, ze względu na osobliwe właściwości oddziaływania na szkolonych żołnierzy, może zapewnić pożądane efekty szkoleniowe tylko wtedy, gdy będzie zastosowana adekwatnie do celu zajęć, treści programowych, warunków i materiałowo-technicznego zabezpieczenia, a także stosownie do indywidualnych i zbiorowych predyspozycji intelektualnych żołnierzy.

Zważyć należy, że same formy, chociażby najbardziej doskonałe, bez dowódców /szefów/, którzy nie umieją się nimi poprawnie posługiwać, nie zapewnią wysokiego poziomu opanowania przez podwładnych wiedzy biernej i czynnej, określonej planem oraz programem szkolenia w oddziale. To samo narzędzie w rękach jednego dowódcy może sprzyjać osiągnięciu bardzo dobrych wyników, a zastosowane przez innego - uzyskiwać mierne efekty. Tym samym narzędziem, np. młotkiem, można bowiem tworzyć coś wartościowego, albo niszczyć to, co zostało wytworzone.

Formy, o których mowa, trzeba nie tylko znać i umieć się nimi posługiwać, ale także doskonalić je i konstruować nowe, lepsze. Doniosła w tym rola nie tylko wojskowej myśli pedagogicznej, rozwijanej w drodze dydaktycznych badań naukowych w siłach zbrojnych, lecz również przez praktykę szkoleniową realizowaną w garnizonach i na poligonach. To właśnie dzięki twórczej myśli pedagogicznej i praktyce szkoleniowej zostały wypracowane przed kilkunastu laty takie nowe formy, jak zintegrowana czy też zgrupowań specjalistycznych.

Obecnie do działalności dydaktyczno-wychowawczej w oddziałach, zwłaszcza do szkolenia dowództw i sztabów, wkraczają zautomatyzowane systemy dowodzenia i kierowania wojskami oraz technika komputerowa, nie mówiąc już o innych środkach opartych o optoelektronikę. Pod wpływem tego rodzaju środków opisane formy organizacyjne ulegają stale doskonaleniu lub przewartościowaniu chociażby ze względu na to, że wielokrotnie skracają czas przetworzenia i obiegu informacji, która - siłą rzeczy - jest tworzycielem każdego aktu poznawczego kadry zawodowej i żołnierzy zasadniczej służby wojskowej. Poszczególne rodzaje ćwiczeń taktycznych i wiele tematów zajęć programowych są lub mogą być wspomagane za pomocą programów komputerowych do małych albo dużych komputerów.

Jednocześnie z tymi przemianami, dokonującymi się w obrębie form szkolenia wojskowego, kształtuje się forma nowa, oparta na symulacji i modelowaniu symulacyjnym procesów walki. Jej reprezentacją są różnego rodzaju komputerowe gry symulacyjne, wykorzystujące animację i bogatą grafikę komputerową, które przenikają z wyższych do coraz niższych szczebli dowodzenia, już zaczynają obejmować dowództwa i sztaby w oddziałach. Można się przeto spodziewać, że do pierwszej dekady lat przyszłego wieku zdominują one formy szkolenia w oddziałach. Z tego przeświadczenia już dziś każdy oficer dowództwa i sztabu oddziału musi się liczyć z nieustannym doskonaleniem samego siebie po to, ażeby mógł lepiej, szybciej i skuteczniej sposobić swoich podwładnych za pomocą wciąż doskonalonych i nowych form organizacyjnych oraz metod szkolenia.

BIBLIOGRAFIA

1. J. Bogusz, "Metody aktywizujące studentów w procesie dydaktycznym szkoły wyższej", PWN. Warszawa 1978.
2. J. Bogusz, "Dydaktyka wojskowa". MON. Warszawa 1983.
3. F. Góral, "Zasady planowania i organizowania szkolenia zintegrowanego". PwL nr 6/80.
4. Instrukcja o planowaniu działalności bieżącej w Siłach Zbrojnych PRL, wyd. Sztab Generalny 1120/83.
5. Instrukcja o przygotowaniu i szkoleniu Wojsk Lądowych w ośrodkach szkolenia poligonowego. MON 1984.
6. S. Kołcz, "Kierunki doskonalenia planowania, organizacji i prowadzenia szkolenia w Siłach Zbrojnych PRL". Myśl Wojskowa, Warszawa 1987.
7. B. Letkiewicz, "Organizacja i prowadzenie zajęć", PwL nr 10/84.
8. Metodyka szkolenia taktycznego w Wojskach Lotniczych, Lot. 2109/81.
9. W. Okoń, "Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej", Warszawa 1987.
10. Program szkolenia pododdziałów piechoty, MON, Warszawa 1986, Szkol. 653/86.
11. J. Urban, "System szkolenia wojskowego w oddziale", ASG WP, Warszawa.
12. J. Zakrzewski, "Wybrane zagadnienia z dydaktyki wojskowej" ASG WP, Warszawa 1974.
13. J. Zakrzewski, "System przygotowania nowoczesnych kadr dowódczo-sztabowych". Rozprawa habilitacyjna, ASG WP. Warszawa 1975.
14. Zasady organizowania i prowadzenia działalności metodyczno-szkoleniowej w Siłach Zbrojnych PRL, MON, Warszawa 1989, Szkol. 692/89.
15. Zagadnienia metodyki nauczania w ASG WP, podręcznik ASG WP, Warszawa 1984.
16. K. Żegnałek, "Aktywizujące metody szkolenia", ASG WP, Warszawa 1983

FORMY ORGANIZACYJNE SZKOLENIA PODODZIAŁÓW

Załącznik 2

Rodzaje szkolenia	Formy organizacyjne		Złożone													
	Proste		wykład	požadanka	informacja	musztra bojowa	zajęcia taktyczne	zajęcia grupowe	zajęcia zrywające	treningi	zajęcia blokowe	zajęcia potokowe	zajęcia zintegrowane	zgrupowania specjalistyczne	taktyczne ćwiczenia kompleksowe	zajęcia instruktorsko-metodyczne
Szkolenie i informacje polityczne	x			x												
Szkolenie bojowe			x				x	x	x	x	x	x		x	x	
Szkolenie techniczne			x		x		x							x		
Szkolenie ogólnowojskowe			x		x		x									
Szkolenie doskonalące dowódców drużyn			x				x	x	x	x			x		x	x

Druk ASC WP WKP/N-XXIV-193 zam.nr 1233 z dn.26.07.89r

1406

